

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA PRÁVA

Změna závazku postoupením pohledávky

Obligation Changeover by an Assignment of Claims

Student: Zuzana Vojtková

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Adam Ptašník, Ph.D.

Ostrava 2011

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně a uvedla jsem veškerou použitou literaturu a další prameny.“

V Ostravě dne 4. 5. 2011

.....
Zuzana Vojtková

Obsah

1	Úvod	5
2	Právní úprava – Pojem závazek a pohledávka	7
2.1	Právní vztahy	7
2.1.1	Předpoklady právního vztahu	7
2.1.2	Právní skutečnosti	8
2.1.3	Prvky právních vztahů	10
2.2	Závazkový právní vztah	12
2.2.1	Předmět závazkového právního vztahu	12
2.2.2	Vztah mezi věřitelem a dlužníkem	13
2.3	Závazek	14
2.3.1	Zajištění závazku	15
2.3.2	Prostředky zajištění závazku	17
2.4	Pohledávka	24
2.4.1	Příslušenství pohledávky	25
2.5	Změny závazků	26
3	Důvody a předmět postoupení pohledávky	31
3.1	Právní úprava postoupení pohledávky v českém právu	31
3.1.1	Pohledávky, jež nelze postoupit dle občanského zákoníku	33
3.2	Předmět postoupení pohledávky	34
3.3	Odpovědnosti účastníků	35
3.4	Smlouva o postoupení pohledávky	36
3.5	Otázky vyvolávající nejasnosti	37
4	Postoupení pohledávky v praxi	43
4.1	Představení situace smluvních stran	43
4.2	Dohoda mezi smluvními stranami	44
4.3	Analýza případu	46
4.3.1	Vymezení vztahů mezi účastníky	46
4.3.2	Analýza ustanovení smlouvy	47
4.3.3	Shrnutí případu	48
5	Závěr	50
	Seznam použité literatury a pramenů	52
	Seznam použitých zkratk	
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Téma bakalářské práce změna závazků postoupením pohledávky je jedna z možností změny závazku v subjektech. Vybrala jsem si tuto konkrétní změnu v subjektech, jelikož se postoupením mění strana věřitele a tento způsob změny závazku byl, je a jistě bude v obchodě často využíván. Cílem práce je tedy zjistit, zda právní úprava postoupení pohledávky dle občanského zákoníku je dostačující a zda není třeba některá ustanovení konkretizovat či doplnit, aby nedocházelo k nejasnostem mezi obchodními stranami. Popřípadě vyřešit jisté mezery v právní úpravě postoupení pohledávky.

Jsou dvě formy změn, které mohou nastat v obchodním závazkovém vztahu. Změna v obsahu a změna v subjektech obchodních závazků. Abychom mohli lépe porozumět této konkrétní problematice změny závazku v subjektu postoupením pohledávky, objasníme si v druhé kapitole nejdříve základní pojmy. Jaký vztah vůbec vzniká mezi subjekty v právu, jaké prvky náleží takovému právnímu vztahu. Budeme konkretizovat právní vztah na závazkový právní vztah, který se týká právě obchodování mezi subjekty. Zjistíme, jaké jsou možnosti předmětů takových závazkových vztahů a rozebereme jejich subjekty, tedy věřitele a dlužníka. Vymezíme si pojem závazek a pohledávka a zjistíme, jak lze zajistit své závazky ještě před uzavřením smlouvy a jak se lze bránit v případě, že smlouva je již uzavřena a nebyla zajištěna, respektive, zda má vůbec dlužník možnost se ještě nějak bránit. K pojmu pohledávka zjistíme, jaké příslušenství může pohledávka mít a jak se s takovým příslušenstvím nakládá a pracuje. Uvedeme si další možnosti změn závazků, které jsou platné dle občanského zákoníku, a nastíníme další možnost postoupení pohledávek ve formě faktoringu a forfaitingu, které zatím nejsou zákoníkem vymezeny i přes takto často využívané financování podniku.

V třetí kapitole rozebereme právní úpravu postoupení pohledávky dle občanského zákoníku a zjistíme také, jaké pohledávky vůbec nelze postoupit. Na základě těchto paragrafů upravujících postoupení pohledávky zjistíme, jaké nejasnosti můžou nastat, když se střetnou s ustanovením jiných obchodních záležitostí. Po zjištění důvodu vzniku postoupení pohledávek, dále co může a nemůže být předmětem postoupení pohledávek, vymezení odpovědností účastníků a rozebrání náležitostí smlouvy o postoupení pohledávek, vyřešíme několik případů, které se v minulosti již staly a srovnáme jejich vzájemné souvislosti.

Pro lepší shrnutí celé problematiky použijeme v kapitole čtvrté konkrétní případ postoupení pohledávky, který budeme analyzovat. Cílem této analýzy je zjistit, jak takové postoupení pohledávky funguje v praxi a zda se všem stranám dostalo svých práv a splnily své povinnosti. Popřípadě vyřešíme, jak by bylo možné řešit situaci jinak.

Při zpracování této práce budou použity dostupné literatury a prameny a aplikovány metody srovnávací a analytické.

2 Právní úprava – Pojem závazek a pohledávka

V této kapitole rozebereme důležité pojmy související s touto prací z hlediska teorie práva. Cílem tedy je dostat se v první řadě do problematiky samotných závazků a pohledávek obecně, abychom v dalších kapitolách mohli analyzovat závazky a pohledávky konkrétněji s tím, že už základní náležitosti víme. Nejdříve zjistíme, jak je chápán právní vztah, který pak převedeme více do hloubky a zaměříme se na závazkový právní vztah, jelikož dle tohoto vztahu se pohledávky a závazky, respektive vztah mezi věřitelem a dlužníkem, řídí. Zjistíme také důležité souvislosti s pohledávkami i závazky a dále rozebereme samotné možnosti změny závazků, které dle platného občanského zákoníku mohou v českém právu nastat.

2.1 Právní vztahy

Právní vztah je takovým společenským vztahem, který se týká nejméně dvou konkrétních účastníků, kteří jsou nositelé subjektivních práv a právních povinností, které těmito subjektům vznikají přímo nebo zprostředkovaně na základě právních norem.¹ Jak už bylo řečeno, právního vztahu se musí účastnit nejméně dva subjekty, obsahem těchto vztahů jsou práva a povinnosti jejich subjektů ve vztahu k objektům právního vztahu. Objektem (předmětem) právního vztahu je to, k čemu se vztahují práva a povinnosti subjektů.

2.1.1 Předpoklady právního vztahu

Právní vztah má vnitřní strukturu, která se skládá z prvků, které nemůžou existovat bez předpokladů.² Předpoklady právních vztahů jsou ty okolnosti nebo podmínky, které musí být uskutečněny, aby mohlo dojít ke vzniku, změně a zániku předpokládaného typu právního vztahu. Za předpoklady pokládáme:

→ *právní norma* – povinný předpoklad, bez kterého společenský vztah nemůže nikdy nabýt právní formy,

→ *právní skutečnosti* – je předpoklad pravidelný a nutný, který může působit

¹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. s. 143. ISBN 978-80-7380-233-2.

² HARVÁNEK, J. a kolektiv. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 304. ISBN 978-80-7380-104-5.

samostatně i společně s jinými okolnostmi. Ve struktuře právního vztahu nemusí vystupovat jen zcela výjimečně. Jde například o některé právní vztahy založené ústavními normami. Další variantou je i právní skutečnost stanovená pouze zákonem.

2.1.2 Právní skutečnosti

Právní skutečnosti třídíme dle závislosti na vůli subjektu³:

a) *volní jednání* - subjektivní skutečnosti (lidské chování):

- *právní jednání* (právní úkon, individuální právní akt) – s úmyslem způsobit právní následky nebo bez úmyslu způsobit právní následky,
- *protiprávní jednání* neboli *delikty*.

b) *jednání nezávislé na vůli* – objektivní skutečnosti (bez projevu vůle účastníků právního vztahu a jsou v souladu s normami práva):

- *právní události* (narození, smrt člověka),
- *stavy protiprávní* (pracovní úrazy).

Právní jednání spočívá v chování a souladu s právní normou, jedná se o projev vůle jednajícího, ať jde o činnost nebo nečinnost.⁴ Právní jednání může mít mnoho podob, avšak je třeba brát v úvahu skutečnost, že ne každé jednání v souladu s právem má právní následky. Jsou určeny případy jednání, ze kterých plynou právní následky (právní jednání s úmyslem způsobit právní následky):

→ *Individuální právní akt* – skupina individuálních právních aktů, které splňují pojmové znaky právní skutečnosti. Zakládají, mění nebo ruší právní vztahy, což znamená, že vytvářejí novou právní situaci.

→ *Právní úkony* – je takovým právním jednáním subjektu, kdy jednající o tento následek usiloval, se svou vůlí i bez vůle. Je to projev vůle, směřující ke vzniku, změně nebo zániku těch práv a povinností, které právní předpisy s tímto projevem spojují.

Protiprávní jednání spočívá v činnosti či nečinnosti subjektu, který porušil povinnost stanovenou normou.⁵ Následkem je právní odpovědnost tohoto subjektu. Jsou známy dva

³ HARVÁNEK, J. a kolektiv. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 306. ISBN 978-80-7380-104-5.

⁴ Viz. tamtéž.

⁵ Taktéž Harvánek a kolektiv, s. 311.

druhy případů porušení práva, lehčí a těžší. V případě lehčího porušení práva, se uspokojuje vrácením do původního stavu prostřednictvím kompenzace, bolestného, zadostiučinění a podobně. Těžší případy porušení právních norem jsou brány jako vážné porušení právního řádu, jedná se o trestné činy. Právní řád pak určuje přísnější nápravu. Rozlišujeme tyto typy právních deliktů:

→ *Veřejnoprávní delikty – trestné činy* (zaviněné protiprávní jednání, jehož znaky jsou stanoveny trestním zákonem, jsou ukládány sankce – soudem); a *správní přestupky* (škodlivé jednání, jsou ukládány pokuty správním orgánem).

→ *Soukromoprávní delikty – disciplinární (kárný) přestupek* (takové jednání, které porušuje pracovní disciplínu, nadřízený pak ukládá sankci); a *ostatní soukromoprávní delikty* (porušení povinnosti, které jsou regulovány soukromoprávními normami).

Nejtypičtější *právní události* je narození a smrt fyzické osoby.⁶ Narozením vznikají fyzické osobě práva a povinnosti, smrtí pak vše zaniká. V právu je důležité brát na zřetel čas, dosažení nějaké časové hranice a jeho plynutí časových lhůt. Právě plynutí časové lhůty je považováno za právní událost, je-li předvídáno v právní normě, jsou s uplynutím lhůty spojeny následky. Kterými mohou být *promlčení, prekluze a vydržení práv a povinností*.

Promlčení znamená zánik vymahatelnosti práv a povinností. Právo dále trvá, ale nelze se jej již dovolat u soudu, když povinná strana vznesla námitku promlčení.

Prekluze znamená úplný zánik práv a povinností.

Vydržení práv a povinností – práva a povinnosti vznikají po uplynutí časové lhůty.

Právní událostí je dále také dosažení určitého věku. S touto věkovou hranicí je pak spojen určitý vznik práv.

Protiprávní stav je stavem, který odporuje platnému právu (normě) a je bez projevu vůle.⁷ Norma pak ukládá povinnost tento stav napravit, respektive odstranit. Jelikož se jedná o situaci vzniklou nezávisle na projevu vůle, jde o *objektivní odpovědnost*. Ta se přičítá někomu, kdo tuto situaci nezavinil. Pro případy těchto stavů jsou živelné pohromy.

⁶ HARVÁNEK, J. a kolektiv. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 312. ISBN 978-80-7380-104-5. Lze srovnat také s GERLOCHEM, A. *Teorie práva*. 5. upr. vyd., 2009, s. 148. ISBN 978-80-7380-233-2.

⁷ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 149. ISBN 978-80-7380-233-2.

2.1.3 Prvky právních vztahů

Již jsme se setkali s termíny subjekt, objekt a obsah právního vztahu. Tyto tři prvky jsou důležitou součástí každého právního vztahu. Jsou přesně vymezeny, a proto si následně objasníme jejich strukturu.

Subjekty právního vztahu

Jsou účastníci právního vztahu, jimž na základě takového vztahu vznikají určité práva a povinnosti.⁸ Mohou být dva nebo i více účastníků, jde pak o jednoduchý nebo složitý právní vztah. Takový okruh účastníků právního vztahu je dán právními normami. Jsou jimi *fyzické a právnické osoby*, popř. stát nebo státní orgány. Každý účastník má právní subjektivitu, což je způsobilost k určitým právním skutečnostem. U právního vztahu rozlišujeme tři druhy způsobilosti. *Způsobilost k právům a povinnostem*, což je způsobilost být účastníkem právních vztahů. Dále *způsobilost k právním úkonům*, to je způsobilost k svým vlastním jednáním zakládat, měnit nebo rušit právní vztahy. A třetí způsobilostí je *způsobilost k protiprávnímu jednání*, čímž každý subjekt nese právní odpovědnost.

Fyzická osoba neboli *přirozená osoba* je každý člověk.⁹ Právní subjektivita fyzické osoby vzniká obecně v občanském právu narozením, v ústavním právu v 18 a 21 letech a v pracovním právu v 15 letech. Zaniká smrtí nebo soudním prohlášením osoby za mrtvou. Právnickou osobou je každý subjekt, který má práva a povinnosti, a *není* fyzickou osobou. Musí být zřízen písemnou formou. Právní subjektivita právnické osoby vzniká buď, ze zákona nebo jsou zákonem stanovené podmínky pro vznik právnické osoby.

Obsah právního vztahu

Obsahem právního vztahu jsou vzájemná *práva a právní povinnosti* subjektů.¹⁰ Teorie používá pro označení pojmu práva výraz *subjektivní práva*. Pokud oprávnění jednoho subjektu odpovídá povinnost neurčitého počtu subjektů, jde o právo *absolutní*. Pokud ale oprávnění jednoho určitého subjektu odpovídá povinnost jiného určitého subjektu, jde o právo *relativní*.

⁸ SPIRIT, M. *ZÁKLADY PRÁVA pro neprávnické*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 99. ISBN 80-86898-03-2.

⁹ HARVÁNEK, J. a kolektiv. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 314. ISBN 978-80-7380-104-5.

¹⁰ Viz. tamtéž, s. 314. Lze srovnat se SPIRITEM, M. *ZÁKLADY PRÁVA pro neprávnické*. s. 102. ISBN 80-86898-03-2.

Právní povinností rozumíme nutnost subjektu právního vztahu chovat se tak, jak jej k tomu zavazuje právní norma.¹¹ Pokud subjekt nesplní svoje povinnosti dobrovolně tak je k tomu státem donucen s použitím státního donucení, které je v mezích zákona povinen strpět.

Rozlišují se čtyři druhy právních povinností:

- *něco dát* (dare) – aktivní činnost,
- *něco konat* (facere) – aktivní činnost,
- *něčeho se zdržet, nekonat* (omittere, non facere) – pasivní činnost,
- *něco strpět* (pati) – pasivní činnost.

Objekty právního vztahu

Objektem právního vztahu je to, k čemu směřuje chování účastníků.¹² Můžou jimi být věci, jedná se o hmotné prostředky a přírodní síly, jsou-li ovladatelné a slouží k uspokojování lidských potřeb. Věci lze dělit na movité a nemovité. Dále nedělitelné, které se rozdělením znehodnotí (auto) a dělitelné (peníze). Zastupitelné věci jsou takové, které mají své substituty, jsou nahraditelné věcmi stejného druhu (potraviny) a nezastupitelné, což je např. archeologický nález. Dalším objektem právního vztahu je *subjektivní právo z jiného právního vztahu*, tím se myslí např. pohledávka. I *nehmotné statky* mohou být objektem právního vztahu, jedná se o *výsledky duševní činnosti* a těmi jsou objevy, vynálezy či autorská a literární díla a další. Nebo *hodnoty lidské osobnosti* jako je zdraví, život, čest člověka a podobné hodnoty.

Jiné literatury uvádějí i další možnosti rozdělení objektů právních vztahů. V případě, že objekt právního vztahu nelze odlišit od jeho obsahu, jedná se o *chování a výsledek chování*, považuje se také za objekt právního vztahu.¹³ Nelze-li lehce oddělit výsledek činnosti od jeho výkonu – činnost lékaře, policisty, herce a dalších. Objektem právního vztahu jsou také *transplantáty*, za které se považují hmotné objekty, jako jsou lidské orgány a živé tkáně.

Zařazení chování a výsledku chování a transplantáty do zvláštní skupiny objektů právních vztahů je opodstatněné. Nelze je opomenout ani zařadit do skupin, které jsou pouze obecně vymezeny.

¹¹ HARVÁNEK, J. a kolektiv. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 320. ISBN 978-80-7380-104-5.

¹² SPIRIT, M. *ZÁKLADY PRÁVA pro neprávnický*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 103. ISBN 80-86898-03-2.

¹³ GERLOCH, A., *Teorie práva*. 5. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 154. ISBN 978-80-7380-233-2.

2.2 Závazkový právní vztah

Závazkový právní vztah je vztahem občanskoprávním.¹⁴ Takové vztahy vznikají z právních úkonů nebo z jiných skutečností, s nimiž zákon vznik těchto vztahů spojuje. Účastníci mají rovné postavení, v závazkovém právním vztahu jsou jimi věřitel a dlužník. Subjekty občanskoprávních vztahů, tedy i závazkových právních vztahů, si mohou své práva a povinnosti upravit odchýlně od zákona dohodou, pokud to zákon přímo nezakazuje anebo pokud z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.

Dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, § 488 stanovuje závazkový vztah jako „*právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění (pohledávka) od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek.*“

2.2.1 Předmět závazkového právního vztahu

Předmět takového právního vztahu je definován dvojí formulací.¹⁵ *Plnění*, jako způsob chování dlužníka, podle kterého se má řídit, aby byl dluh považován za splněný. A *předmět plnění*, kterým je hmotná věc, majetkově vyjádřitelná činnost nebo právo. Dle předmětu plnění se závazkové vztahy člení na:

- závazky *peněžité a nepeněžité*,
- závazky *úplatné a bezúplatné*,
- závazky *s plněním jednotlivě, druhově a alternativně určeným*,
- závazky *alternativa facultas*,
- závazky *s plněním jednorázovým, částečným, plněním ve splátkách, opětujiícím se plněním a trvajícím plněním*,
- závazky *naturální*.

Při postoupení pohledávky se nejčastěji za předmět plnění ukládá peněžité plnění. Ale mohou nastat případy, kdy je předmětem závazkového vztahu nepeněžité plnění nebo například úplatný závazek. Peněžitými závazky jsou takové, u kterých vystupují peníze

¹⁴ SCHELLE, K. a kolektiv. *Základy občanského práva*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing, s.r.o., 2009, s. 143. ISBN 978-80-7418-026-2.

¹⁵ Viz tamtéž, s. 147.

jako předmět plnění ve formě zákonných platidel.¹⁶ Peníze jsou nejčastějším předmětem plnění občanskoprávních vztahů, jelikož to jsou ekonomické ekvivalenty. Přistupuje k nim akcesorický vztah a tím jsou úroky a poplatky z prodlení, případně další příslušenství. *Nepeněžitě závazky* jsou pak všechny ty, které za předmět plnění peníze nemají.

2.2.2 Vztah mezi věřitelem a dlužníkem

Věřitel je jedním z účastníků dvoustranného závazkového právního vztahu, který je z obsahu tohoto závazku oprávněn požadovat po straně druhé nějakou majetkovou hodnotu, vzniká mu právo na plnění.¹⁷ V případě, že na straně druhé je více osob, fyzických nebo právnických, jedná se o tzv. *pluralitu aktivní* (strana věřitelská). Dlužník je druhý účastník dvoustranného závazkového právního vztahu, povinný poskytnout věřiteli, popřípadě straně věřitelské, nějaké plnění, jinými slovy má povinnost plnit svůj závazek vůči věřiteli. Dlužníkem může být jak osoba právnická (i stát), tak fyzická.

Vznikne-li mezi věřitelem a dlužníkem peněžitý závazek, jde o tzv. *dluh donosný*, což, znamená, že je dluh splněn až ve chvíli, kdy věřitel obdrží svou pohledávku ve formě peněz (hotově) nebo v den, kdy je tato částka připsána na účet věřitele, nikoli v den odeslání z účtu dlužníka nebo podání na poště. Tento okamžik musí být dodržen do lhůty stanovené smlouvou nebo právním předpisem.

Může nastat případ, kdy je na straně dlužníka více subjektů, v tomto případě se jedná o *společný závazek*. Plnění takového závazku je buď *solidární*, což znamená společné a nerozdílné, nebo *dílčí*. Pokud stanoví právní předpis, rozhodne soud, dohodnou se účastníci nebo to popřípadě vyplývá z povahy plnění, může být uplatněno solidární plnění. V takové situaci je věřitel oprávněn požadovat plnění závazku na každém z těchto solidárních dlužníků. Pokud mu plnění nabídne jiný solidární dlužník, než ten, kterého si věřitel vybral, má povinnost toto plnění přijmout. Pokud má dlužník splnit dluh více věřitelům, pak nastává *dílčí plnění*. Na povaze předmětu plnění závisí zda jde o *dělitelné* nebo *nedělitelné plnění*, případně *v rozsahu podílu*. Jedná se o dělitelné plnění v případě, jestli každý z věřitelů má samostatnou vlastní pohledávku vůči stejnému dlužníkovi, která je jen určitým podílem celého závazku. V tomto případě je každý z věřitelů oprávněn požadovat na dlužníkovi jen

¹⁶ *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

¹⁷ PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2009, s. 15. ISBN 978-80-7263-534-4.

svůj díl. Rozsah dílu stanoví dohoda mezi stranami, pokud dohoda chybí, náleží každému z věřitelů stejný díl. Nesplněné dlužníkovy závazky vůči ostatním věřitelům trvají nadále. Jestliže nastane případ, kdy je plnění nedělitelné vůči více věřitelům, rozhoduje především dohoda. Věřitelé tak mohou žádat podle dohody všichni společně na dlužníkovi nedělitelné plnění nebo také mají možnost určit konkrétního věřitele, jemuž bude pohledávka plněna. Pokud ale toto na základě dohody nebylo stanoveno, v rámci obchodně-právních vztahů, může plnění požadovat kterýkoli z věřitelů. Tomu odpovídá právo dlužníka plnit dluh kterémukoliv věřiteli. Splní-li závazek jednomu z věřitelů, pak tento závazek zároveň zaniká. Dlužník není povinen plnit svůj závazek jednomu z věřitelů bez souhlasu ostatních, v tomto případě má právo plnění odmítnout. Pokud se věřitelé nedohodnou, může dlužník složit svůj dluh do soudní úschovy a nedostává se tak do prodlení. Třetím dílčím plněním je v rozsahu podílu, jedná se o závazek více dlužníků jednomu věřiteli.

2.3 Závazek

Závazek jako závazkový právní vztah vzniká z právních úkonů, hlavně na základě smlouvy nebo ze způsobené škody, z bezdůvodného obohacení a jiných skutečností uvedených v zákoně.¹⁸ Lze ho považovat za ekonomický vztah, jehož účastníci na sebe převádějí různé hodnoty. Platí zde základní práva a povinnosti, vyjádřeny dluhem ze strany dlužníka a pohledávkou ze strany věřitele. Vedle těchto práv a povinností je stanovena další a to povinnost poskytnout druhé straně součinnost k řádnému plnění. Jde například o povinnost věřitele převzít dluh od dlužníka včas a řádně nabídnutý a právo dlužníka od věřitele tuto součinnost požadovat. Dle občanského zákoníku je stanovena zásada právní jistoty, na základě této jistoty nelze závazkový vztah měnit bez souhlasu účastníků tohoto vztahu, pokud občanský zákoník nestanoví jinak.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, § 494 až § 497 upravují obsah závazku. Z těchto paragrafů vyplývá, že z platného závazku je dlužník povinen něco dát, konat, něčeho se zdržet nebo něco trpět a věřitel je oprávněn to od něj požadovat. Platnosti závazku nebrání, není-li vyjádřen důvod, na základě kterého je dlužník povinen plnit. Věřitel je povinen prokázat důvod závazku, s výjimkou cenných papírů vydaných hromadně nebo jiných cenných papírů stanovených zákonem, že věřitel tuto povinnost nemá. Pokud není jakost

¹⁸ *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

přímo sjednána, je dlužník povinen plnit v průměrné střední jakosti. Oba účastníci si mohou sjednat odstoupení od smlouvy a náležité odstupné. Avšak pokud už někdo splní alespoň z části nebo přijme část plnění, nemůže od smlouvy odstoupit, ani když poskytne odstupné.

2.3.1 Zajištění závazku

V případě, kdy věřitel chce dosáhnout vyššího stupně právní jistoty, že mu bude závazek řádně a včas plněn, může využít některý z prostředků zajišťujících závazky. Tyto specifické právní prostředky upravuje hlavně občanský zákoník (§ 544 až § 558), ve zvláštních případech pak obchodní zákoník (§ 300 až § 323).

Zajišťovací právní prostředky plní obvykle tři funkce.¹⁹ První z nich je funkce *zajišťovací*, která buď působí na dlužníka, aby řádně a včas splnil dluh nebo v případě, kdy věřitel vymáhá pohledávku soudní cestou, zlepšuje jeho situaci. Další funkcí je *uhrazovací*, která poskytuje podpůrný zdroj (pomocí třetí osoby) při plnění pohledávky v takové situaci, kdy dlužník nesplní svůj závazek. Třetí funkcí zajišťovacích prostředků je funkce *sankční*. Zajišťuje postižení dlužníka většinou majetkově v případě, že poruší některé z povinností ze závazkového vztahu. Je-li tedy do společenského vztahu zahrnut také vztah zajišťovací, je to pak zpravidla vztah vedlejší a mívá zásadně akcesorickou a subsidiární (pomocnou, podpůrnou) povahu.

Zajistit závazek můžeme těmito prostředky:

- *smluvní pokuta*,
- *ručení*,
- *bankovní záruka*,
- *dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů*,
- *zástavní právo*,
- *zadržovací právo*,
- *postoupením pohledávky*,
- *převodem práva*,
- *jistota*
- *uznání dluhu*.

¹⁹ Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

Vedle těchto prostředků jsou další *ostatní zajišťovací prostředky*, které dle zákoníků nejsou považovány přímo za zajišťovací instituty, ale lze je tak využít.

Tabulka 2.1 Právní úprava zajišťovacích prostředků

Zajišťovací prostředek	Občanský zákoník	Obchodní zákoník
Smluvní pokuta	x	x
Ručení		
- Obchodní vztahy	-	x
- Ostatní vztahy	x	-
Bankovní záruka	-	x
Dohoda o srážkách ze mzdy	x	-
Zástavní právo	x	-
Zadržovací právo	x	-
Postoupení pohledávky	x	-
Zajištění závazků převodem práva	x	-
Jistota	x	-
Uznání dluhu (ostatní vztahy)	x	-
Uznání závazku (obchodní vztahy)	-	x
Převzetí dluhu	x	-
Akreditiv	x	x
Inkaso	x	x
Směnka	x	x
Smluvní záloha	x	x

Vysvětlivky:

- x zajišťovací prostředek se vyskytuje v daném zákoníku
- zajišťovací prostředek se nevyskytuje v daném zákoníku

Zdroj: PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2009, s. 18. ISBN 978-80-7263-534-4.

Některé prostředky zajišťující závazky upravuje i pracovní právo.²⁰ Pracovní právo obsahuje samostatnou právní úpravu dohody o srážkách ze mzdy, ručení a zřízení zástavního práva k nemovitostem. V těchto případech je subsidiární použití občanského práva, dle uvedeného zdroje, vyloučeno.

²⁰ Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

2.3.2 Prostředky zajištění závazku

Ve většině případů lze zajistit již existující závazky, ale také ty, které mají teprve vzniknout nebo vzniknou v budoucnu.²¹ Eventuelně i pohledávky vázané na podmínku, např. u ručení. Zajištění závazků vzniká na základě dohody smluvních stran nebo jednostranným úkonem věřitele či dlužníka, ale jsou případy, kdy vzniká ze zákona nebo na základě rozhodnutí nějakého orgánu, kterým je soud nebo správní orgán.

Smluvní pokuta

Jak vyplývá z tabulky, základní úprava je stanovena občanským zákoníkem (§ 544 a § 545 ObčZ), pouze některá ustanovení jsou obsažena v obchodním zákoníku (§ 300 až § 302 ObchZ), která platí pro obchodní závazkové vztahy.²²

Jde zpravidla o peněžitě plnění, které poskytuje jedna strana závazkového vztahu druhé straně při porušení její povinnosti ze smlouvy.²³ Nejčastěji bývá takto zajištěno včasné a řádné plnění vyplývající ze smlouvy. Smluvní pokuta musí mít písemnou formu a vzniká dohodou obou stran. Může se jednat i o jiné plnění, než peněžitě. Součástí smluvní pokuty je poskytnout náhradu škody vzniklé porušením povinnosti. Z toho vyplývá, že věřitel nemá právo požadovat náhradu škody způsobené porušením povinností, na které se vztahuje smluvní pokuta. Věřitel je oprávněn domáhat se náhrady škody přesahující smluvní pokutu, pouze když je to mezi účastníky dohodnuto.

„Podle ustanovení § 544 ObčZ platí, že sjednají-li si účastníci pro případ porušení smluvní povinnosti smluvní pokutu, je účastník, který tuto povinnost poruší, zavázán pokutu zaplatit, i když oprávněnému účastníku porušením povinnosti nevznikne škoda.“²⁴

Je nutno uvést výši pokuty nebo stanovit způsob jejího určení, výše pokuty by měla být přiměřená významu a hodnotě uzavíraného obchodu a také by neměla být v rozporu s obecně uznávanými zásadami poctivého obchodního styku ani se přičít dobrým mravům.²⁵

²¹ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 117. ISBN 80-251-0881-3.

²² Viz. tamtéž, s. 129.

²³ *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

²⁴ Opět Vaigert a kolektiv, s. 129.

²⁵ PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2009, s. 20. ISBN 978-80-7263-534-4.

Velmi významná odlišnost mezi ustanovením obchodního a občanského zákoníku je taková, že dle ObčZ platí, že dlužník není povinen smluvní pokutu zaplatit, jestliže porušení povinnosti nezavinil, pokud nevyplývá z dohody něco jiného.²⁶ Na rozdíl od ObchZ, který výslovně ukládá, že okolnosti vylučující odpovědnost nemají vliv na povinnosti platit smluvní pokutu. Okolnosti vylučující odpovědnost se například rozumí překážka plnění, která nastala nezávisle na vůli vinné strany. Obchodní zákoník dále stanovuje tzv. *moderační právo soudu*. Uvádí tak, že s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti může soud nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit, a to až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se daná smluvní pokuta vztahuje. Odstoupení od smlouvy se nedotýká nároku na zaplacení smluvní pokuty.²⁷

Ručení

Tento institut zajištění je upraven v ObchZ (§ 546 až § 550) pro oblast občanskoprávních vztahů a zároveň v ObchZ (§ 303 až § 312) pro oblast obchodních závazkových vztahů, v každém z nich však komplexně a beze zbytku, což znamená, že úpravu jednoho právního předpisu lze použít výlučně pro obchodní vztahy a druhý pak v občanskoprávních vztazích.²⁸

Význam ručení se zvyšuje tím, že dochází k rozšíření okruhu majetku, ze kterého může věřitel uspokojit svoji nesplacenou pohledávku, nejčastěji např. proto, že majetek dlužníka není dostatečný, aby nárok věřitele pokryl.²⁹

→ Podle ObčZ lze dohodou účastníků zajistit pohledávku ručením, vzniká písemným prohlášením.³⁰ Požádá-li ručitel o sdělení výši své pohledávky, je věřitel povinen toto sdělení bez zbytečného odkladu poskytnout. Ručitel má právo kdykoli vědět, za co ještě ručí a do jaké výše. Ručitel má povinnost dluh splnit, pokud jej nesplnil dlužník i po písemném vyzvání věřitele. Ručitel však může podat všechny námitky, který by mohl uplatnit i dlužník. Uznání dluhu dlužníkem je účinné vůči ručiteli, jen když s ním vysloví souhlas. V případě, že věřitel zavinil situaci, která způsobuje nemožnost plnění dlužníkem, může ručitel plnění odepřít. Splnil-li ručitel svůj ručitelský závazek, je oprávněn požadovat náhradu za plnění poskytnuté

²⁶ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 129. ISBN 80-251-0881-3.

²⁷ *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

²⁸ Opět Vaigert a kolektiv, s. 131.

²⁹ PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2009, s. 21. ISBN 978-80-7263-534-4.

³⁰ Viz. tamtéž Vaigert a kolektiv, s. 131.

věřiteli na dlužníkovi, jedná se o *regresní právo*.

→ Dle ObchZ se ručitelem stane ten, kdo věřiteli písemně prohlásí, že ho uspokojí, jestliže dlužník vůči němu nesplní závazek. Je to tedy jednostranný právní úkon, na rozdíl od ObchZ, který upravuje dohodu účastníků o ručení. Ručením lze zajistit jen platný závazek dlužníka nebo jeho část. Vzniku ručení však nebrání, jestliže závazek dlužníka je neplatný jen pro nedostatek způsobilosti dlužníka brát na sebe závazek, o němž ručitel v době svého prohlášení o ručení věděl. Ručením lze zajistit i závazek, který vznikne v budoucnu, nebo jehož vznik je závislý na splnění podmínky. Jestliže již byl dlužník věřitelem písemně vyzván k uhrazení pohledávky a ani poté svůj závazek nesplnil, je věřitel oprávněn domáhat se splnění závazku na ručiteli. Tohoto vyzvání není třeba v případě, kdy je věřitel nemůže uskutečnit nebo jestliže je nepochybné, že dlužník závazek nesplní, to platí zejména při prohlášení konkurzu. Ručitel může vůči věřiteli uplatnit všechny námitky, který by mohl uplatnit i dlužník, a použít k započtení pohledávky dlužníka vůči věřiteli. Jestliže ručitel uplatní vůči věřiteli neúspěšné námitky, které mu sdělil dlužník, je dlužník povinen nahradit ručiteli náklady, které mu tím vznikly. V případě, že se za stejný závazek zaručí více ručitelů, ručí každý z nich za celý závazek. Vůči sobě mají stejná práva jako spoludlužníci. Když je ručením zajištěna pouze část závazku, nesnižuje se rozsah ručení částečným plněním závazku, pokud je dále závazek nesplněn ve výši, v jaké je zajištěn ručením. Při postoupení zajištěné pohledávky přecházejí práva z ručení na postupníka v době, kdy je postoupení oznámeno ručiteli postupitelem nebo prokázáno postupníkem. Právo věřitele vůči věřiteli se nepromlčí před promlčením práva vůči dlužníkovi. Zánikem závazku ručení zaniká. Avšak ručení nezaniká z důvodu nemožnosti plnění dlužníkem, když je splnitelný ručitelem nebo pro zánik právnické osoby, jež je dlužníkem.

Bankovní záruka

Je upravena výlučně obchodním zákoníkem a to § 313 až § 322 ObchZ.³¹ Vzniká písemným prohlášením banky v záruční listině, že uspokojí věřitele do výše peněžní částky podle obsahu peněžní listiny, v případě, že třetí osoba, tedy dlužník, nesplní závazek nebo budou splněny jiné podmínky stanovené záruční listinou. Banka ručí za splnění zajištěného závazku do výše stanovené částky a za podmínek stanovené v záruční listině. Námitky vůči věřiteli může uplatnit pouze, připouští-li to záruční listina. Pokud není v záruční listině stanoveno jinak, nemůže banka uplatnit námitky, které by byl jinak oprávněn uplatnit dlužník.

³¹ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 133. ISBN 80-251-0881-3.

Banka je povinna plnit své povinnosti, jestliže o to byla požádána písemnou výzvou věřitelem. Je-li záruční listinou podmíněno dokládat k výzvě dokumenty, musí být tyto dokumenty doloženy bez zbytečného odkladu. V záruční listině může být dále uvedena doba platnosti. Bankovní záruka pak zanikne, jestliže věřitel neoznámí bance písemně své nároky během platnosti bankovní záruky. Dlužník je povinen platit bance vše, co stanovuje záruční listina. Avšak nemůže vůči bance uplatnit námitky, které by jinak mohl uplatnit vůči věřiteli, pokud tyto podmínky nejsou uvedeny v záruční listině. Pokud nastane situace, kdy věřitel dosáhne na základě bankovní záruky plnění, na které neměl nárok, vrátí dlužníkovi toto plnění a nahradí mu škodu tímto způsobem.

Dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů

Tato forma zajištění závazku spočívá v právně závazném souhlasu dlužníka, aby z jeho příjmů byly sraženy částky, které musejí být předem dohodnuté, a předány přímo k úhradě pohledávky věřitele.³² Je třeba zajistit písemnou dohodu, na základě ní pak vzniká plátcí mzdy dlužníka povinnost odvádět z jeho mzdy uvedené částky v dohodě. Souhlas plátce mzdy není nutný, jeho povinnost vzniká dohodou a také ze zákona. Na rozdíl od většiny zajišťovacích prostředků, nemá tato forma povahu subsidiární, je součástí hlavního závazku. Pokud je dohoda již účinná, nemůže věřitel uplatnit jiné vymáhání dluhu po dlužníkovi. Občanský zákoník připouští sjednat splátky, pro případ nesplnění dluhu. Dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů je upravena pouze v občanském zákoníku ust. § 551 ObčZ, tuto úpravu pak doplňují pracovněprávní předpisy.

Zástavní právo

Zástavní právo je upraveno výlučně občanským zákoníkem (§ 152 až § 172 ObčZ). Slouží především k zajištění pohledávky pro případ nesplnění dluhu včas.³³ Lze pak dosáhnout uspokojení zpeněžením zástavy. Jde tedy o dobrovolné plnění pohledávky, ale také v situaci, kdy dobrovolně dlužník závazek nesplnil.

Zástavou může být věc movitá i nemovitá, podnik nebo jiná hromadná věc, soubor věcí, pohledávka peněžitá i nepeněžitá, majetkové právo (pokud to jeho povaha připouští), byt nebo nebytový prostor ve vlastnictví podle zvláštního zákona, obchodní podíl, cenný papír

³² *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

³³ PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2009, s. 18. ISBN 978-80-7263-534-4.

a předmět průmyslového vlastnictví.³⁴ Vztahuje se i na příslušenství, přírůstky a neoddělené plody zástavy. Jedná se o věcné právo k cizí věci, které má funkci zajišťovací. Nutí dlužníka plnit své závazky, při nesplnění poskytuje uspokojení věřiteli z výtěžku zpeněžení zástavy. Vzniká na základě *právních titulů*. Dle občanského zákoníku se jedná o tituly pro vznik zástavního práva písemnou dohodou, schválenou dědickou dohodou, zákon a rozhodnutí soudu nebo správního úřadu. Dále může vzniknout také ze zákona. Zástavní smlouva musí obsahovat označení zástavy a pohledávky, kterou daná zástava zajišťuje. Jsou i případy, kdy musí být zástavní smlouva sepsána ve formě notářského zápisu. Jde o nemovité věci, které se neevidují v katastru nemovitostí, věci hromadné, soubory věcí nebo movité věci, k nimž má zástavní právo vzniknout, aniž by byly odevzdány zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě, zástavce.

Zadržovací právo

Zadržovací právo vzniká na základě občanského zákoníku dle § 175 až § 180, a také § 672 ObčZ bez jakýchkoliv změn i pro obchodní vztahy.³⁵ Ten, kdo je povinen vydat cizí movitou věc, kterou má u sebe, ji může zadržet k zajištění své splatné pohledávky, kterou má proti osobě, které by jinak byl povinen věc vydat. Když je proti dlužníku podán návrh na konkurz, může pak věřitel uplatnit zadržovací právo i k zajištění dosud nesplatné pohledávky. Z pravidla je využíváno až poté, kdy věřitel nemá k dispozici jiné zajišťovací prostředky anebo již nějaké vyčerpal. Vzniká jednostranným úkonem oprávněné osoby, tento úkon vyjadřuje vůli této osoby zadržet věc. Bez zbytečného odkladu je oprávněná osoba povinna vyrozumět dlužníka o zadržení věci a jeho důvodech. Na základě zadržovacího práva má věřitel právo při výkonu soudního rozhodnutí na přednostní uspokojení z výtěžku zadržované věci před jiným věřitelem, a to i zástavním věřitelem. Zadržovací právo zaniká zánikem zajištěné pohledávky nebo zánikem zadržené věci či vydáním zadržené věci dlužníku. V případě, kdy dlužník poskytne oprávněné osobě s jejím souhlasem jinou jistotu, zadržovací právo také zaniká. Dle ustanovení § 176 ObčZ zadržovací právo nemá osoba, která drží u sebe věc neprávem, tzn., jestliže se ji zmocnila svémocně nebo lstí.

³⁴ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 118. ISBN 80-251-0881-3.

³⁵ Viz. tamtéž, s. 127.

Postoupení pohledávky

Podle § 554 ObčZ lze pohledávku zajistit i postoupením pohledávky dlužníka nebo pohledávky třetí osoby.³⁶ Účelem postoupení pohledávky je zajistit prostřednictvím takové pohledávky splnění jiné pohledávky, anebo zajištění hotovostních peněžních prostředků, pokud se jeví postupovaná pohledávka za dlužníkem jako dlouhodobá.

Zajištění závazků převodem práva

Tento prostředek zajištění závazku upravuje pouze občanský zákoník a to jen jedním paragrafem, § 553 ObčZ. Podstatou k zajištění pohledávky je převod práva dlužníka na věřitele, toto převedené právo musí být vlastnické a to k movitým i nemovitým věcem, dále také k cenným papírům.³⁷ Musí být doloženo písemně a tuto formu zajištění musí uzavřít věřitel s dlužníkem, nikoli s třetí osobou. Význam zajištění převodem práva spočívá v tom, že v případě nesplnění závazku bude věřitel uspokojen z převedeného práva.

Převedené právo, týkající se zajišťovacího převodu, má povahu *práva převedeného s rozvazovací podmínkou*.³⁸ Ta na sebe váže účinnost právního úkonu, to znamená, že s jejím splněním je spojen také zánik této účinnosti.

Jistota

Vyjadřuje míru garance, že pohledávka věřitele bude splněna, a to prostřednictvím zajišťovacích prostředků.³⁹ Aby došlo k rovnováze vztahu mezi účastníky, zákon stanoví, že nikdo z nich není povinen přijmout věc nebo právo do částky vyšší, než jsou dvě třetiny odhadní ceny. Výjimkou jsou vklady v bankách a spořitelnách, dále státní cenné papíry, které jsou způsobilou jistotou do celé své výše. Jistota je ustanovena § 555 a § 556 ObčZ.

³⁶ PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2009, s. 22. ISBN 978-80-7263-534-4.

³⁷ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 136. ISBN 80-251-0881-3.

³⁸ *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

³⁹ Viz. tamtéž.

Uznání dluhu (závazku)

Uznání dluhu je dalším zajišťovacím institutem, který je upraven jak v občanském zákoníku (§ 558), kde se hovoří o *uznání dluhu*, tak v obchodním (§ 323), kde je tento institut nazýván *uznání závazku*.⁴⁰

Uznání dluhu je jednostranné písemné prohlášení dlužníka.⁴¹ Dlužník tak uznává svůj dluh vůči věřiteli, jak do výše tak z hlediska důvodu. Uznáním vzniká vyvratitelná právní domněnka, že dluh v době uznání trval. Uznáním dluhu se přeruší stávající promlčecí doba a začíná nová desetiletá promlčecí doba. I po uplynutí promlčení lze uznat dluh. Pak nastanou právní následky pouze v případě, kdy o uplynutí doby věděla osoba, která dluh uznala.

Ostatní zajišťovací prostředky

Mezi další instituty zajištění, avšak méně používané, patří *převzetí dluhu*, *akreditiv*, *inkaso*, *směnka* a *smluvní záloha*.⁴² Převzetí dluhu je upraveno pouze občanským zákoníkem a to § 531 a § 532, tato úprava se vztahuje v plném rozsahu i na obchodní závazkové vztahy. Prostřednictvím převzetí dluhu dochází ke změně v osobě dlužníka pouze se souhlasem věřitele. Právě akreditiv, nebo také otevření, neřadí obchodní zákoník přímo mezi zajišťovací instrumenty, avšak na základě § 682 až § 691 ObchZ lze vyrozumět, že použití akreditivu při uskutečňování obchodních plateb dává věřiteli vyšší stupeň jistoty, než přímá platba. Smlouvou o otevření akreditivu se banka zavazuje dlužníkovi, neboli v tomto případě příkazci, že poskytne určité plnění oprávněnému věřiteli. Banka také dále může přijmout pro příkazce plnění od označeného dlužníka, na základě smlouvy o inkasu, která je upravena v § 692 až § 696 ObchZ. Směnka také není považována za přímý zajišťovací prostředek, ale v praxi se osvědčuje jako spolehlivá alternativa těchto prostředků. Úprava směnky je provedena v zákoně č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů. Jde o převoditelný cenný papír. Směnku lze převádět na jiné osoby tzv. rubopisem, ve kterém je tak vyjádřena vůle majitele směnky, že směnku převádí dalšímu majiteli. K často využívaným zajišťovacím prostředkům patří smluvní záloha, poskytnutí zálohy nebo případně i platby celé částky není uvedeno v žádném z právních předpisů a závisí zcela na dohodě smluvních stran závazkového vztahu.

⁴⁰ PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2009, s. 19. ISBN 978-80-7263-534-4.

⁴¹ *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

⁴² Viz. opět Pilátová a Richter, s. 22.

2.4 Pohledávka

V právu, ve smluvním vztahu, je pojem pohledávka chápán jako právo jedné smluvní strany očekávat a požadovat určité plnění od druhé smluvní strany (vzniká tedy tomuto subjektu pohledávka) a druhé straně tak vzniká povinnost dostát svého závazku, plnit své povinnosti vyplývající z tohoto smluvního vztahu.⁴³ Pohledávka je tedy právo věřitele požadovat po dlužníkovi určitou majetkovou hodnotu (plnění). Pohledávka věřitele je zásadně vybavena nárokem, neboli možností uplatnit pro její získání soudní ochrany, popřípadě svépomoc. Pohledávka je stejná forma závazku, ale je chápána z pohledu věřitele, na rozdíl od závazku.

Osoby, které nepodnikají, se v běžném životě mohou setkat s *pohledávkou občanskoprávní*.⁴⁴ To jsou pohledávky, které jsou řízeny občanským zákoníkem. Jedná se o klasické půjčky, koupě a další majetkové vztahy mezi FO a PO a mezi těmito osobami a státem. Pohledávky vzniklé z obchodních závazkových vztahů jsou nazývány *obchodněprávními pohledávkami*. Mezi tyto pohledávky se dle obchodního zákoníku považují *relativní obchody, absolutní obchody a fakultativní obchody*. *Relativním obchodem* je považován závazkový vztah mezi podnikateli, jestliže se tento vztah týká jejich podnikatelské činnosti. Ale také závazkový vztah mezi státem, popřípadě samosprávnou územní jednotkou, a podnikatelem v případě, že se jedná o podnikatelskou činnost týkající se zabezpečování veřejných potřeb. Pro relativní obchody ale platí nutnost přihlídnutí na další podmínky, aby byl tento obchod považován za obchodněprávní pohledávku. Pokud si podnikatel zakoupí nějakou movitou věc u jiného podnikatele pro své osobní využití, nejedná se o obchodněprávní jednání.

Absolutní obchody jsou specifické vztahy stanovené výhradně obchodním zákoníkem, § 261 odst. 3 ObchZ. Na rozdíl od relativních obchodů není nutné posuzovat další podmínky pro splnění tohoto obchodu.⁴⁵ Pokud se účastníci písemně mezi sebou dohodnou na tom, že jejich závazkové vztahy, které jinak nespádají do výše uvedených vztahů, se přesto budou řídit obchodním zákoníkem, jde o *obchody fakultativní*. I přes oboustranný souhlas účastníků a splnění všech zákonných podmínek, které směřují k uzavření fakultativního obchodu, je dohoda neplatná, pokud vede ke zhoršení právního postavení účastníka, který není podnikatelem.

⁴³ *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

⁴⁴ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 10. ISBN 80-251-0881-3.

⁴⁵ Opět Vaigert a kolektiv, s. 11.

2.4.1 Příslušenství pohledávky

Každá pohledávka má své příslušenství, kterým mohou být *smluvní úroky*, *úroky z prodlení*, *poplatky z prodlení*, případně *náklady spojené s uplatněním pohledávky*.⁴⁶ Příslušenství je součástí pohledávky, které lze od samotné pohledávky oddělit za určitých situací, pokud to zákon nezakazuje.

Smluvní úroky

Jsou příslušenstvím pohledávek, přicházejí z povahy věci v úvahu z pohledávek peněžitých, i když to zákon výslovně nestanoví. Úrok představuje hodnotu peněz, bývají v něm započítány i ztráty věřitele v důsledku změny hodnoty peněz po dobu trvání závazku, například inflačním vlivem. Je možno je účtovat a vymáhat jen tehdy, že to bylo předem smlouveno. Jejich výše a povinnost nestanovují žádné právní předpisy, ale závisí na dohodě dvou smluvních stran.

Úroky z prodlení

Tyto úroky také přicházejí z povahy věci v úvahu u pohledávky na plnění peněžité. Jsou akcesorickým nárokem doplňujícím pohledávku v případě *prodlení dlužníka*. Výše úroku z prodlení *může být* sjednána dohodou. V občanskoprávních věcech stanoví výši úroků na základě zmocnění občanského zákoníku prováděcí předpis, podle něhož výše úroku z prodlení je ročně dvojnásobek diskontní sazby, stanovené ČNB a platné k prvnímu dni s plněním peněžitého dluhu.

Poplatek z prodlení

Do prodlení se dlužník dostane v případě, že svůj dluh nesplní řádně a včas. Prodlení dlužníka nastává i v případě, kdy dlužné plnění bylo poskytnuto včas, avšak s právně významnými vadami. Jestliže tak stanoví zákon je dlužník v prodlení povinen platit věřiteli poplatek z prodlení po dobu prodlení. Jeho výši stanovuje předváděcí předpis, v současnosti činí za každý den prodlení 2,5 promile dlužné částky. Nejméně je však přípustných 25kč za každý i započatý měsíc z prodlení.

⁴⁶ *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

Podmínky uplatnění poplatků z prodlení nejsou dostatečně zákonem definované. Zatímco úrok z prodlení lze uplatňovat vůči dlužníkovi, který je v prodlení s plněním peněžitého dluhu, poplatek z prodlení lze uplatňovat nejen u dluhu s peněžitým plněním, ale také u nepeněžitého dluhu, avšak vždy pouze v případech, kdy tak stanoví právní předpis.

2.5 Změny závazků

Aby mohlo dojít ke změně závazku, respektive ke změně závazkového právního vztahu, musí nejdříve určitý závazek vzniknout na základě právní skutečnosti. Co se pokládá za právní skutečnosti, jsme již zjistili v kapitole 2. 1. 2. Nejčastěji tomu tak je při vzniku závazku z právních úkonů nebo z porušení právní skutečnosti, čímž mohou být spáchané škody nebo bezdůvodná obohacení, a dalších skutečností vyplývajících dle zákona.⁴⁷ Ke změně závazků dochází *změnou prvků* takového závazkového právního vztahu. Samotný zánik závazků nelze pokládat za změnu. Závazkový vztah nemůžeme změnit bez souhlasu druhé strany, nestanoví-li zákon něco jiného. Rozlišujeme *změny v obsahu* a *změny v subjektech závazku*.

Ke změně v obsahu závazku může dojít:

- *dohodou stran* (podrobně § 516 ObčZ),
- *prodlením dlužníka* (viz. § 517 - § 521 ObčZ),
- *prodlením věřitele* (§ 522 a § 523 ObčZ).

Na straně věřitelské nebo dlužnické dochází ke změně závazků v subjektech.⁴⁸ Jde o případy vstupu nového subjektu do všech práv a povinností původního věřitele nebo dlužníka, který jako právní subjekt zaniká. Za tyto změny se považuje:

- *postoupení pohledávky*, s postoupením pohledávky mají jistou souvislost a podobnost:
 - *factoring*,
 - *forfaiting*,
- *převzetí dluhu* (viz. § 531 a § 532 ObčZ),
- *přistoupení k závazku* (§ 533 a § 534 ObčZ),
- *poukázka* (§ 535 - § 539 ObčZ) a *poukázka na cenné papíry* (§ 540 - § 543 ObčZ).

⁴⁷ SCHELLE, K. a kolektiv. *Základy občanského práva*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing, s.r.o., 2009, s. 143. ISBN 978-80-7418-026-2.

⁴⁸ Viz. tamtéž, s. 144.

Konkrétně *postoupení pohledávky* je změna v subjektu na straně věřitelské, věřitel tak svou pohledávku postupuje písemně jinému věřiteli s celým příslušenstvím a s ní spojenými právy a povinnostmi i bez souhlasu dlužníka. Které pohledávky lze, a které nelze postoupit zjistíme dle ObčZ v další kapitole práce. Stejně tak co může a nemůže být předmětem takové pohledávky a důvody postoupení pohledávky.

Faktoring a forfaiting nejsou upraveny žádným zákoníkem, není jim věnován zatím žádný paragraf v českém právu. Je to však jen podrobnější forma postupování pohledávek, dle mého postupování pohledávek je „jádro“ faktoringu a forfaitingu. Je tedy důležité faktoring a forfaiting analyzovat více a podrobněji. Myslím si, že využití těchto dvou možností financování podniku velmi účinné a často potřebné k uspokojení vlastních potřeb, tedy potřeb k úspěšnému chodu podniku, bez zdržování a omezování možností svých financí.

Faktoring je úplatné převzetí krátkodobých pohledávek, splatných do 90 až 180 dnů.⁴⁹ Vzniká tak právní poměr tří subjektů. *Factor* je v překladu zprostředkovatel neboli také agent. To znamená, že v souvislosti s faktoringem se jedná o osobu, která převezme pohledávky z dodávek nebo za poskytnuté služby vzniklé z činnosti další osoby, spravuje je a je připravena zálohovat je po dobu od jejich převzetí do jejich splacení a dále převzít na stejnou dobu riziko za jejich dobytnost. Právě faktor (agent) je jedním ze tří účastníků takového vztahu, dalšími jsou klient a klientův dlužník, čili jeho zákazník. Je to velice podobná změna závazku jako postoupení pohledávky, avšak v tomto případě původní věřitel jako subjekt *nezaniká*.

Faktor poskytuje finanční plnění, které tak jeho klient může získat dříve, než by jej získal od svého dlužníka.⁵⁰ Základem je faktoringová smlouva, která je v zásadě smlouvou o postoupení pohledávek, kde se subjekty dohodnou po jakou dobu a za jakých podmínek mezi nimi bude docházet k postupování pohledávek za konkrétními dlužníky.

Jako faktoři nejčastěji vystupují banky či přímo faktoringové společnosti.⁵¹ Faktor se stává věřitelem zákazníků svého klienta a vůči němu samotnému vystupuje jako dlužník.

Myslím, že na základě skutečnosti, že se faktoring v praxi využívá čím dál tím častěji, ho lze považovat za velmi účinný prostředek financování svých pohledávek. Jako výhodu faktoringu bych určitě uvedla jeho rychlost, dále lepší plánování cash-flow v podniku

⁴⁹ BEJČEK, J. a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Obchodní závazky*. 4. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007, s. 172. ISBN 978-80-7179-781-4. Jiné literatury uvádějí tuto splatnost maximálně 90 dnů.

⁵⁰ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 238. ISBN 80-251-0881-3.

⁵¹ Viz. opět Bejček a kolektiv, s. 173.

a možnost financování dalších projektů bez čekání na plnění přímo od dlužníka. Dle mého názoru není ale vhodný pro dlouhodobé či střednědobé financování podniku, z důvodu vysokých úroků, pro takové případy je lepší využít možnost bankovního úvěru nebo forfaitingu.

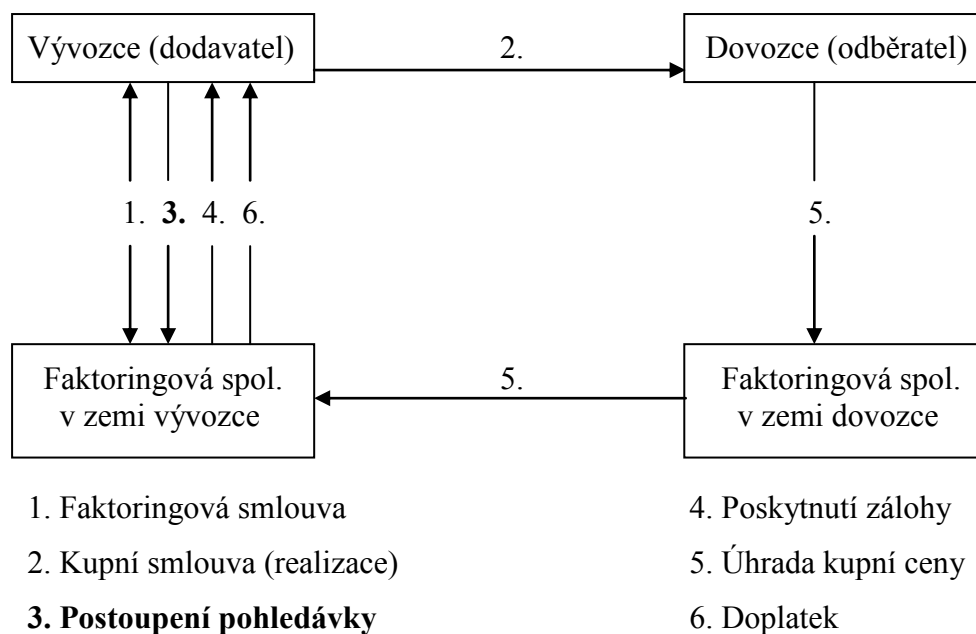
Na rozdíl od faktoringu, který je typický pro větší množství pohledávek, je *forfaiting* zaměřen na financování jednotlivých pohledávek.⁵² Forfaiting se tedy liší v tom, že se jedná o úplatné převzetí pohledávek se splatností v rozmezí jednoho a šesti let.⁵³ Dále také financuje již zajištěné pohledávky. Jde tedy o odkup bezpečně zajištěných pohledávek, často exportních, splatných v budoucnosti jiným institutem, např. bankou, bez možnosti zpětného postihu vůči tomu, kdo tuto pohledávku prodává (původní věřitel, vývozce). Principem je tedy opět postoupení pohledávky z prodávajícího na forfaitera, který po uzavření smlouvy provede úhradu pohledávky a finanční vztahy mezi odběratelem a dodavatelem přebírá forfaiter, tedy odkupuje pohledávky od prodávajícího, která do budoucna nenese žádná finanční rizika za uzavřené smlouvy.

Běžnější a častější je využívání faktoringu, než-li forfaitingu. A to právě z důvodu potřeby získat finanční možnosti na krátkodobé využití. Faktoring může být jak *mezinárodní*, tedy vývozní, tak *tuzemský*, neboli dovozní. Mezi nimiž je malá odlišnost, která je znatelná v následujících grafech.

⁵² VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 240. ISBN 80-251-0881-3.

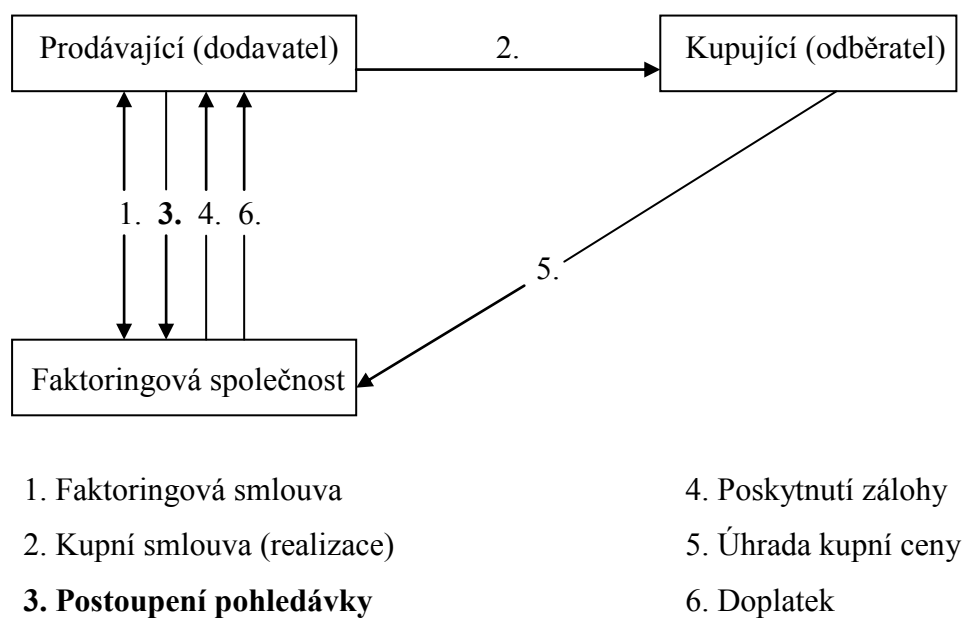
⁵³ Bejček a kolektiv odkazují na další literatury, které uvádějí i jiné splatnosti: od tří až šesti měsíců až do deseti let. Dále uvádí poznámku nejčastěji využívané splatnosti v naší zemi a to 5 až 7 let.

Graf 2.1 Vývozní faktoring

Zdroj: SATO, A. *Aktuální otázky mezinárodního obchodu*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, s. 8. ISBN 80-245-0208-9.

Graf 2.2 Dovozní faktoring

Zdroj: SATO, A. *Aktuální otázky mezinárodního obchodu*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, s. 9. ISBN 80-245-0208-9.

Jak je tedy vidět na těchto dvou grafech, tak rozdíl je v transakci, tedy v úhradě kupní ceny. Úhrada pohledávek se realizuje, v případě mezinárodního faktoringu, přes faktoringovou společnost v zemi vývozce. Jde-li o tuzemský faktoring, vyskytuje se tedy pouze tuzemská faktoringová společnost a pohledávka se tak hradí přímo této společnosti.

V této kapitole jsme postupně zjistili, jak je chápán závazkový právní vztah dle ObčZ, že jeho předmětem je závazek, tedy pohledávka. Závazek a pohledávka je stejná forma předmětu závazkového právního vztahu. Nahlíží-li se na závazkový vztah z pohledu dlužníka, jedná se o závazek, neboli dluh, který dlužníkovi plyne z takového vztahu, ovšem tentýž závazek je pro věřitele pohledávkou, nahlížíme-li tedy na závazkový právní vztah naopak z pohledu věřitele. Zjistili jsme, že pohledávka může mít různé typy příslušenství, které se při postupování pohledávek, i jiných změn, převádí spolu s pohledávkou, pokud si smluvní strany nedohodnou něco jiného, avšak v takovém případě to nesmí zakazovat zákon.

Uvedli jsme si možnosti zajištění závazků, které můžou smluvní strany dohodnout již při uzavírání smluv. Jako jedna možnost zajištění závazků je i samotné postupování pohledávek. Tímto jsme tedy zjistili, že postupování lze dohodnout i předem, avšak neznamena to, že by k postoupení pohledávky nemohlo dojít po uzavření smlouvy. Jinými slovy postupování lze také používat jako jeden z institutů zajištění, není to však jeho hlavní důvod vzniku postoupení pohledávky.

Dále jsme analyzovali obdobnou formu postoupení pohledávky, tedy forfaiting a faktoring. Tyto možnosti financování podniku nejsou upraveny žádným zákoníkem i přesto, že jsou to formy postupování pohledávek často používané. Dle mého by se alespoň částečná konkretizace faktoringu a forfaitingu do zákoníku uvést měla.

3 Důvody a předmět postoupení pohledávky

Cílem této kapitoly je zjistit, jaké jsou důvody postupování pohledávek, co se považuje za předmět takto postupovaných pohledávek a co se za něj naopak nepokládá. Jakou pohledávku vůbec lze postoupit a jakou ne. Avšak hlavním cílem je vyřešit nejasnosti postupování pohledávek na základě již řešených případů v minulosti, srovnat jejich vzájemnou souvislost a zjistit případné možnosti jiného řešení takových situací.

Postoupení pohledávky neboli *cese*, podle latinského slova *cessio*, je změna závazku v osobě věřitele.⁵⁴ Rozeznáváme dvě formy postoupení. Jednou z nich je *dobrovolné postoupení* (*cessionem voluntarium*), k němuž dochází smlouvou, a druhou formou je *nedobrovolné postoupení* (*cessionem necessariam*), které lze také považovat za nucené, a jejímž zvláštním případem je *zákonná cese* (*cession ex lege*). Tyto dvě formy jsou považovány za *právní důvody* postoupení pohledávky. Dalším důvodem postoupení může být *hospodářský důvod*. Pohledávka může být postoupena za úplatu i bez protihodnoty. V případě, že je bezúplatná, může jít o darování, o převod práva s úmyslem splnit dluh nebo o poskytnutí úvěru aj.

3.1 Právní úprava postoupení pohledávky v českém právu

Smlouvu o postoupení pohledávky uzavírá původní věřitel, dále jen *postupitel* (*cedent*) a třetí osoba, dále jen *postupník* (*cesionář*), který nastupuje na místo postupitele.⁵⁵ Jde o dvoustranný právní úkon bez účasti dlužníka, pokud to zákon nezakazuje. Smlouva musí mít písemnou formu, jinak k postoupení nedojde.

Postupování pohledávek upravuje zákon č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, konkrétně § 524 až § 530. Tyto ustanovení dále rozebereme. Už víme, že lze postoupit pohledávku bez souhlasu dlužníka a přechází tak s postupovanou pohledávkou i její příslušenství a práva s ní spojená. V této souvislosti má postupitel vůči svému dlužníkovi tzv. *notifikační povinnost*, to je oznámit dlužníkovi postoupení pohledávky bez zbytečného odkladu. Pokud dlužníkovi postupitel postoupení oznámí, není dlužník oprávněn se dožadovat

⁵⁴ BEJČEK, J. a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Obchodní závazky*. 4. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007, s. 170. ISBN 978-80-7179-781-4.

⁵⁵ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 148. ISBN 80-251-0881-3.

prokázání smlouvy o postoupení.

Může být sjednáno postoupení za úplatu. V takovém případě postupitel odpovídá postupníkovi, jestliže postupník se nestal místo postupitele věřitelem pohledávky s dohodnutým obsahem. Dále jestliže dlužník splnil svůj závazek postupiteli dříve, než byl povinen jej splnit postupníkovi. Postupitel odpovídá postupníkovi také, pokud postoupená pohledávka nebo její část zanikla započtením nároku, který měl dlužník vůči postupiteli. Jestliže se postupitel písemně zavázal postupníkovi za dobytost postoupené pohledávky, ručí tak do výše přijaté úplaty spolu s úroky. Toto ručení nezaniká, pokud postupník nevymáhá postoupenou pohledávku na dlužníkovi bez zbytečného odkladu u soudu.

Již víme, jaké jsou možnosti zajišťovacích institutů obchodních závazků. V případě, že postupitel chce postoupit pohledávku, která je jedním z těchto prostředků zajištěna, je povinen o postoupení informovat osobu, která toto zajištění poskytla. Postupitel je povinen předat postupníkovi všechny doklady a poskytnout informace pro něj potřebné, které se týkají této pohledávky.

Dlužník může po postoupení pohledávky uplatnit veškeré námitky vůči postupníkovi, které mohl uplatnit vůči postupiteli. Dlužník může použít k započtení vůči postupníkovi i své k započtení způsobilé pohledávky, které měl vůči postupiteli v době, kdy mu bylo oznámeno nebo prokázáno postoupení pohledávky, jestliže je oznámil bez zbytečného odkladu postupníkovi. Toto právo má dlužník i v případě, že jeho pohledávky v době oznámení nebo prokázání postoupení nebyly ještě splatné.

Postupitel může na žádost postupníka vymáhat postoupený nárok sám svým jménem na účet postupníka. Jestliže už postoupení bylo oznámeno dlužníkovi, může postupitel vymáhat pohledávku po dlužníkovi jen, pokud ji už nevymáhá postupník a prokáže-li postupitel dlužníkovi souhlas postupníka s takovým vymáháním. V případě, že postupitel vymáhá pohledávku, dlužník může použít své k započtení způsobilé pohledávky, které má vůči postupiteli v době jejího vymáhání, ne však pohledávky, které má vůči postupníkovi.

3.1.1 Pohledávky, jež nelze postoupit dle občanského zákoníku

Dle § 525 občanského zákoníku jsou vymezeny pohledávky, které postoupit nelze. V zásadě jde o čtyři podmínky⁵⁶:

→ *Postoupit nelze pohledávku, která zaniká nejpozději smrtí věřitele.* Takové pohledávky jsou vázané smlouvou nebo zákonem na dobu života určité osoby, které smrtí této osoby zanikají.

→ *Postoupit nelze ani pohledávku, jejíž obsah by se změnou věřitele změnil.* Taková pohledávka je obsahem vázaná na daného věřitele. Je tak chráněn dlužník, aby nedošlo ke zhoršení jeho postavení v takovém závazkovém vztahu.

→ *Postoupit nelze pohledávku, pokud nemůže být postižena výkonem rozhodnutí.* Jde zejména o pohledávky za pojišťovnou. Pohledávky na vyplacení pojistného, pohledávky na výplatu sociálních dávek nebo jednorázové pohledávky na vyplacení dávek státní sociální podpory, které uvádí tento zdroj. Některé zdroje se s tímto neztotožňují..

→ *Nelze postoupit pohledávku, jestliže by postoupení odporovalo dohodě s dlužníkem.* V dohodě si mohou věřitel a dlužník dohodnout několik podmínek, za kterých se daná pohledávka nesmí postoupit. A to ať už na dobu neomezenou nebo omezenou, ale také může být sjednán zákaz postoupení určité osobě. V případě, že se jedná o více pohledávek mezi věřitelem a dlužníkem v dané dohodě, můžou také sjednat zákaz postoupení jen na některé z nich nebo na všechny, dle jejich uvážení. Ať se jedná o kteroukoli výše uvedenou možnost, vše musí být uvedeno v dohodě písemně.

Dle Vaigerta a kolektivu usuzují, že tohoto paragrafu využívají zejména subjekty, které jsou v pozici dlužníka a nechtějí, aby docházelo k pohybu jejich závazku bez jejich vědomí a mezi jím neznámým subjektem, který by případně měl do jejich závazkového vztahu vstoupit. Myslím, že by mohla nastat i situace, kdy tyto podmínky navrhne věřitel. A to z důvodu, kdy chce poukázat dlužníkovi, že mu jakožto věrnému odběrateli věří a tedy mu dává jistotu pevného závazkového vztahu. Dlužníkovi tak nepřímou vkládá pocit důležitosti v tomto závazkovém vztahu a vyšší stupeň pocitu, aby závazek splnil co nejdříve na základě této vložené důvěry.

⁵⁶ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 149. ISBN 80-251-0881-3.

3.2 Předmět postoupení pohledávky

Princip spravedlnosti cese nám říká, že: „*právní úprava postoupení pohledávky stojí na zásadě, podle níž postupitel nesmí zhoršit právní postavení dlužníka.*“⁵⁷

Předmětem postoupení může být jen pohledávka nebo soubor pohledávek, které vznikají z daného závazkového vztahu, nejčastěji ze smlouvy.⁵⁸ Nelze postoupit práva absolutní, např. práva věcná a práva z průmyslového vlastnictví apod. Tedy má-li vlastník věci právo, a to konkrétně již zmiňované absolutní právo, vůči jiné osobě na její vydání, nemůže toto právo postoupit. Takové právo může přejít jen s vlastnictvím k věci, ne samostatně. Avšak kupující, který má za prodávajícím právo na dodání zboží, může tuto pohledávku postoupit.

Není důležité, jestli je známo, kdo je dlužníkem, pokud je to osoba snadno zjištělná. Z toho vyplývá, že předmětem postoupení tak například může být i pohledávka z odpovědnosti za škodu způsobenou trestným činem na majetku věřitele, i když není zatím jasno, kdo je pachatelem a zároveň tedy dlužníkem za odpovědnost z této škody. V případě, kdy se věřitel nesprávně domnívá, že je dlužníkem jiná osoba, než jím je ve skutečnosti někdo jiný, lze pohledávku postoupit. Pokud tedy bude pohledávka znatelná a dobře identifikovatelná v dané smlouvě o postoupení, může být pohledávka platně a účinně postoupena, i když dlužníkem je někdo jiný.

Věřitel také nemusí přesně vědět právní důvod vzniku pohledávky, pokud se mylí a domnívá se, že důvod vzniku byl jiný, než myslel, tak tento omyl zásadně neovlivní platnost ani účinnost smlouvy o postoupení pohledávky.

Předmětem postoupení mohou být i *budoucí pohledávky*, tzn. neexistující pohledávka v okamžiku postoupení, a *soubory budoucích pohledávek* (generální cese).⁵⁹ V rozhodnutí z 21. května 2003, sp. zn. 32 Odo 293/2002 Nejvyšší soud ČR uvedl, že „*způsobilým předmětem postoupení pohledávky jsou i pohledávky, které mají vzniknout teprve v budoucnu a dohoda o postoupení pohledávek může zahrnout i větší počet pohledávek*“. Toto nezahrnuje pohledávky již existující, které věřitel teprve získá. To jsou ty pohledávky, které v době uzavření smlouvy o postoupení pohledávky, nenáleží postupiteli, který je chce postoupit, ale jinému věřiteli. Při postoupení budoucí pohledávky je smlouva o postoupení této pohledávky platná, ale nabývá účinnosti až v okamžiku vzniku postupované pohledávky.

⁵⁷ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? *Právní rádce*, 2008, č. 12/2008, s. 7, ISSN 1213 – 7693.

⁵⁸ Viz. tamtéž.

⁵⁹ Opět Čech, s. 5.

Právo na uzavření budoucí smlouvy také nelze postoupit. I když by se mohlo zdát, že právo požadovat uzavření smlouvy, která plyne ze smlouvy o smlouvě budoucí, dle § 50a ObčZ a § 289 ObchZ, je jako právo na plnění, tedy pohledávka, způsobilé postoupení. Nejvyšší soud ČR však toto vyvrátil a uvedl na základě řešeného případu, že práva ze smlouvy o smlouvě budoucí není možné postupovat.

Předmětem postoupení nemůže být smlouva samotná. Pokud by třetí osoba chtěla zcela vstoupit do právního postavení určitého účastníka smlouvy a zaujmout tak jeho místo ve smlouvě (nahradit jednu smluvní stranu při zachování smluvního obsahu), mohl by tak učinit jedině, že by na něj byla postoupena všechna práva původního účastníka smlouvy a současně by došlo k *dohodě o převzetí* všech dluhů tohoto účastníka, dle § 531 a následující ObčZ. Muselo by tedy dojít ke kombinaci cese a intercese. Podmínkou by však muselo být splnění předpokladů pro platné a účinné postoupení (převzetí) všech práv (povinností) z dané smlouvy.

Vzhledem k tomu, že i po této kombinaci postoupení pohledávky a převzetí dluhu může docházet k nejasnostem, myslím, že se mnohdy vyplatí využít možnost, nebo alespoň tuto možnost zvážit, o ukončení vztahu s původním účastníkem a následně uzavřít smlouvu znovu s novým účastníkem. Pokud je ukončení původní smlouvy možné, tedy smlouvou ani zákonem není ukončení zakázáno.

3.3 Odpovědnosti účastníků

Každý z účastníků má své povinnosti vyplývající ze smlouvy či zákona a také své práva. Avšak větší množství povinností účastníků bylo již objasněno v podkapitole 3. 1 Právní úpravy postoupení pohledávek v českém právu. Tedy tato podkapitola jen doplňuje odpovědnosti, povinnosti a práva účastníku, které jsou dány např. smlouvou a nebyly ještě objasněny v již zmíněné kapitole.

První odpovědností postupitele je oznámit postoupení pohledávky svému dlužníkovi.⁶⁰ Pokud bylo postoupení sjednáno bezúplatně, vzniká pak postupiteli jen odpovědnost za škodu podle obecných ustanovení o náhradě škody. Dle § 527 občanského zákoníku je stanoveno, že bylo-li postoupení sjednáno úplatně, je postupitel odpovědný za existenci a dobytost této pohledávky *v době její splatnosti*. Je tím chráněn postupník, aby pohledávka neměla právní

⁶⁰ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 152. ISBN 80-251-0881-3.

vady a byla dobytá.

Jestliže dlužník zaplatí část nebo celý svůj závazek postupiteli před tím, než mu byla podána informace o postoupení této pohledávky, je toto splacení platné.⁶¹ Avšak nastane-li situace, kdy by dlužník zaplatil opět část nebo celý svůj závazek původnímu věřiteli už poté, kdy byl informován o svém novém věřiteli, je toto splacení neplatné a jeho nový věřitel má právo domáhat se této úhrady, jež nebyla poskytnuta jemu, jakožto právoplatnému věřiteli. Ovšem dlužník se musí domáhat u původního věřitele ohledně vrácení neoprávněně přijatého plnění. Dlužník může namítat vůči postupníkovi vše, co by před postoupením pohledávky mohl namítat vůči postupiteli. Tím se myslí zpochybňování existence pohledávky (právní důvod jejího vzniku nebo její výše), promlčení, prekluze. Může také započítávat, jak už víme.

Postupník je oprávněn nahradit nečinnost postupitele v případě neoznámení o postoupení dlužníkovi. Může tedy písemně doložit dlužníkovi postoupení pohledávky. Už při sepisování smlouvy si postupník řekne o vydání jednoho originálu smlouvy navíc, samozřejmě se všemi náležitostmi v této smlouvě a se zmínkou, že má tyto originály s podpisy k dispozici. Avšak pouhé oznámení postupníka dlužníkovi o tom, že je teď jeho novým věřitelem nestačí k tomu, aby mu dlužník začal splácet svůj závazek. Do doby, než je dlužníkovi prokázáno postoupení pohledávky, může plnit původnímu věřiteli. V takovém případě musí původní věřitel plnění přijmout. Je pak povinen plnění přeposlat postupníkovi, jinak by mu vznikla ze zákona odpovědnost, pokud byla sjednána úplata.

3.4 Smlouva o postoupení pohledávky

Taková smlouva, jak už bylo několikrát zdůrazněno, musí být uzavřena písemně, jinak je neplatná.⁶² Jako každá jiná smlouva i tato má své *podstatné obsahové náležitosti*. Musí být uvedeno označení účastníků smlouvy, tj. postupitel a postupník, a identifikace postupované pohledávky. Protože lze jednou smlouvou postoupit několik pohledávek, musí tedy zahrnout identifikace každé postupované pohledávky, označení postupitelova dlužníka a popis pohledávky, jak její výši, tak její skutečnost, tedy právní důvod vzniku této pohledávky, čímž může například být nezaplacená kupní cena za dodané zboží. Postupovaná pohledávka musí být dále dostatečně určitá, aby nebyla zaměnitelná s jinou pohledávkou postupitele za stejným

⁶¹ VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005, s. 150. ISBN 80-251-0881-3.

⁶² SUM, T. *Internetové stránky epravo.cz, a. s.* [online]. 1999, [citováno 2006-01-02]. Dostupné z <<http://www.epravo.cz>>. ISSN 1213-189X.

dlužníkem. Vše týkající se správné identifikace smlouvy o postoupení pohledávky slouží k tomu, aby nedocházelo k pochybnostem mezi stranami o tom, jaká pohledávka, jak a kdy byla postoupena.

Vzor smlouvy o postoupení pohledávky a její náležitosti je zařazen mezi seznam příloh, viz příloha č. 1.

3.5 Otázky vyvolávající nejasnosti

Postupování pohledávek je častým jevem v obchodní sféře. Právní úprava této problematiky je tradiční a stabilní, přesto se občas objeví nejasnosti.⁶³ Položíme si tedy několik otázek, které již nastaly v minulosti a smluvní strany se obrátily na soudy ČR. Zda tedy problémům, které nastaly, bylo možné zabránit nebo naopak bylo možné vyřešit je jinak, než vyřešeny byly.

- *Je podstatnou změnou obsahu pohledávky zhoršení postavení věřitele?*

§ 525 ObčZ odst. 1, chrání postavení dlužníka tím, že nelze postoupit pohledávku, jejíž obsah by se změnou věřitele změnil. Jak je to s postavením věřitele? Co když nastane situace, kdy se změní, respektive zhorší, postavení nového věřitele v důsledku postoupení např. proto, že by se mu zúžily možnosti, které může ze zákona využít k vymáhání svých pohledávek. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR připouští např. postoupení pohledávky, v jejichž rámci na nového věřitele nepřejdou veškeré prostředky zajištění postupované pohledávky. V rozhodnutí tohoto soudu z 8. ledna 2003, sp. zn. 29 Odo 667/2001 soud dovolil, že: „*ručením lze zajistit určitou pohledávku i tak, že ručení zanikne, bude-li pohledávka postoupena jinému (ručitel tak bude ručit jen do doby, kdy věřitelem bude konkrétní osoba).*“

Tímto rozhodnutím Nejvyšší soud ČR v podstatě řekl, že postoupení pohledávky nebrání zhoršení právního postavení nového věřitele oproti stavu, kdy byl věřitelem pohledávky sám postupitel. Tedy do jisté míry se tak zhorší postavení nového věřitele, jelikož ten už nebude mít možnost vymáhání své pohledávky po ručiteli dlužníka. V tomto případě může být pohledávka postoupena, zhoršení postavení věřitele se nepovažuje za podstatné.

⁶³ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? *Právní rádce*, 2008. č. 12/2008, s. 4, ISSN 1213 – 7693.

- *Kdy dochází ke změně v obsahu pohledávky u nepeněžitěho plnění?*

U peněžitěho plnění z pravidla není závada, z hlediska změny v obsahu závazku, pohledávku postoupit. Dlužník se v podstatě nemusí zajímat o to, komu své peněžitě plnění uhradí, jeho cílem je hlavně splnit své závazky včas. Máme-li situaci, kdy má zhotovitel postavit stavbu na parcele svého objednatele nebo zda má být tato stavba postavena na jiném pozemku, tedy na parcele, kterou vlastní jiná osoba, v takovém případě objednatel nemůže postoupit jiné osobě právo na zhotovení stavby, aniž by se pro zhotovitele změnil obsah jeho povinností.⁶⁴ K postoupení by nemohlo dojít, respektive bylo by neplatné. Jestliže ale osoba, které se prozatím netýká smlouva o zhotovení, koupí pozemek původního objednavatele, k němuž se váže závazek zhotovitele, pak tedy může původní objednavatel postoupit také pohledávku na zhotovení domu za zhotovitelem, protože tady z hlediska zhotovitele není důležité, komu pozemek patří a komu tedy závazek plní. Obsah závazku se tímto nezmění a může dojít k postoupení i v případě nepeněžitěho plnění.

- *Je dělení pohledávky změnou v jejím obsahu?*

Tato otázka není složitá. Zákon nezakazuje postupovat část nebo části pohledávky, je-li tato pohledávka dělitelná (tím může být část peněžitě částky nebo i dodání části zboží), nejde tedy o změnu v obsahu, která by bránila postoupení. Nevylučuje se, že může být postoupena část pohledávky a zbytek si ponechá původní věřitel a ani to, že by části pohledávek byly postoupeny různým osobám. Lze takto dělit nejen jistinu, ale i různé složky dlužné částky, např. příslušenství pohledávky, právo na smluvní pokutu atd.⁶⁵

V této otázce není podstatné to, zda je toto možné či ne, ale to, zda tento fakt je možné zneužít a docílit tak věřitelových pohledávek proti dobrým mravům a zásadám obchodního chování. Nejvyšší soud ČR totiž musel řešit případ, kdy věřitel zneužil dělení peněžitých pohledávek a převáděl jejich části s cílem navodit situaci, v níž měl dlužník více věřitelů, a tím tedy naplnil předpoklady pro prohlášení konkurzu. Nejvyšší soud ČR tehdy skutečnost, že věřitel postupoval pouze částí pohledávek, prohlásil za šikanu ze strany věřitelů a tím odůvodnil zamítnutí návrhu konkurzu.

⁶⁴ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? *Právní rádce*, 2008. č. 12/2008, s. 8, ISSN 1213 – 7693.

⁶⁵ Viz. tamtéž.

Souhlasím s názorem autora článku a tedy uvést v platnost další ustanovení, které by takové neobchodní jednání řešilo. Tyto extrémní případy zařadit mezi podstatné zhoršení obsahu pohledávky (v kontextu celé pohledávky před rozdělením) a tím pak zamezit věřiteli takové postupování uskutečnit.

Principy evropského smluvního práva v souvislosti s postupováním části pohledávek takové situace už berou v úvahu. Článek 11:103 principů evropského smluvního práva ukládá postoupiteli při postoupení části pohledávek povinnost nahradit dlužníkovi zvýšené náklady vzniklé takovým postoupením.⁶⁶

- *Považuje se za změnu v obsahu postoupení pohledávky za některým z více dlužníků?*

Jde o situaci, kdy jednomu věřiteli solidárně dluží více dlužníků, pro lepší orientaci zvolíme příklad, kdy se jedná o dva dlužníky. Jakmile jeden z dlužníků splní svůj dluh, zanikne povinnost i druhému. Otázkou je, zda může platně postoupit pohledávku pouze za jednoho z nich, aniž by se změnil obsah této pohledávky.⁶⁷ Tzn. věřitel by postoupil pohledávku novému věřiteli jen za prvního dlužníka a ohledně té samé pohledávky by nadále zůstal věřitelem za druhým dlužníkem. Ano, taková situace je možná a zákon ji povoluje, respektive ji zákon nezakazuje. Obsah pohledávky se tímto nezmění a pohledávku lze postoupit. Tak, jako zanikne povinnost druhého dlužníka v případě, kdy první dlužník svůj závazek splní, tak to je i v případě, kdy se pohledávka postoupila novému věřiteli a zároveň zůstala i věřiteli původnímu. Splní-li tedy po platném postoupení první dlužník dluh novému věřiteli, zaniká tak povinnost plnit původnímu věřiteli druhému dlužníkovi. A tudíž původnímu věřiteli zaniká právo na plnění od druhého dlužníka.

- *Může banka postoupit pohledávku za svého klienta?*

Tuto otázku si pokládáme z důvodu, že banka na straně věřitelské má ze zákona uloženou povinnost mlčenlivosti (konkrétně v tomto případě, který budeme uvádět, i bankovní tajemství) z úvěrové smlouvy, a zda právě tento fakt nebrání postoupení pohledávky za klienta.⁶⁸ Takovou situaci Nejvyšší soud ČR také řešil již v minulosti a

⁶⁶ Autor článku uvádí odkaz na *Principles of European Contract Law. Part III.*, Kluwer Law International, the Hague, London, New York, 2000, str. 93.

⁶⁷ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? *Právní rádce*, 2008. č. 12/2008, s. 9, ISSN 1213 – 7693.

⁶⁸ Viz. tamtéž, s 10.

v rozhodnutí z 29. dubna 2008, sp. zn. 29 Odo 1613/2005 se vyslovil proti bankovnímu tajemství, ovšem v tomto případě banka na nebankovní subjekt postoupila pohledávku z úvěrového vztahu za dlužníkem, který *řádně neplnil*. Tato skutečnost nebránila soudu tehdy zohlednit zásadu ochrany banky a její finanční stability. Účelem bankovního tajemství je sice ochrana klienta před zveřejněním či podáváním informací o jeho majetkových poměrech, avšak bankovní tajemství není zákonem vyloženo totéž, jako dohoda věřitele s dlužníkem o zákazu postoupení pohledávky. Z toho vyplývá, že postoupení pohledávky není zakázáno jen proto, že by bylo důsledkem postoupení prolomení bankovního tajemství. V tomto případě, i když bylo sjednáno bankovní tajemství, na základě toho, že klient porušil své povinnosti vyplývající z uzavřené smlouvy o úvěru, a banka má dle zákona o bankách povinnost hospodařit a chránit *všechny* své klienty, se soud přiklonil na stranu banky a klientovo dovolání vzhledem k neplnění svých závazků ze smlouvy označil jako neopodstatněné.

Toto rozhodnutí mne ale nabádá k další otázce a to takové, jestli by závěry soudu byly stejné, kdyby klient řádně plnil své závazky. Myslím si, že v opačném případě by soud stál na straně klienta, jelikož hlavním, řekla bych dokonce i jediným, důvodem, proč se přiklonil na stranu banky, byla skutečnost právě řádného neplnění klienta, a tudíž to byl on, kdo jako první své povinnosti porušil.

- *Může věřitel postoupit právo z cenného papíru?*

Způsobilým předmětem postoupení pohledávky nejsou pohledávky „vtělené“ do cenných papírů. Zákaz takových postoupení není sice stanoven zákonem, ale vyplývá to z povahy věci. Ale jsou výjimky stanovené zákonem a některé cenné papíry převoditelné jsou. Dle § 156a ObchZ se jedná o práva spojené s akcií, zátižním listem a poukázkou na akcie. Ostatní pohledávky lze převádět pouze spolu s cenným papírem a to dle právní úpravy cenných papírů. Judikatura dovolila, že není možné smlouvou o postoupení pohledávky převádět práva ze směnky na řad, ale např. ani práva na plnění z podílového listu.⁶⁹ Soudy vždy doposud poukázaly na obecné zásady, na nichž je právní úprava cenných papírů postavena. Zejména šlo o princip celistvosti cenného papíru.

⁶⁹ ČECH, P. Jaké pohledávky lze postoupit? *Právní rádce*, 2008. č. 12/2008, s. 11, ISSN 1213 – 7693.

Na těchto příkladech řešených v minulosti v souvislosti s postoupením pohledávky můžeme usoudit, že právní úprava postoupení pohledávek dle ObčZ má jisté mezery, na které se snaží smluvní strany, ať už věřitel nebo dlužník, odvolat. Tyto zdánlivé mezery ale vyplňují další ustanovení zákonů, které právě těmto mezerám, po splnutí s ustanovením postoupení pohledávky, zamezují, respektive jej dokážou doplnit a tedy vyřešit.

Snad nejčastěji se do rozporu dostává ustanovení § 525 odst. 1, který, mimo jiné, říká, že nelze postoupit pohledávku, jejíž obsah by se změnou věřitele změnil. Nastává totiž pro smluvní strany otázka, zda se postoupením opravdu změní obsah pohledávky nebo nikoli. Toto ustanovení dle mého je sice v prvotním zjištění jasné, ovšem může nastat situace, kdy si věřitel ani dlužník, pokud o postoupení dlužník předem ví, nejsou jisti, zda se právě o změnu v obsahu jedná. Jak už bylo řečeno, pokud se jedná o peněžitý dluh, ke změně v obsahu pohledávky nedochází, jelikož dlužník může svůj peněžitý závazek plnit kterémukoli věřiteli. A to i v případě, kdyby došlo k dělení původní pohledávky. Zkrátka dlužníkovi nemusí záležet na tom, komu svůj platný závazek plní, pokud tedy nemají předem ve smlouvě dohodnuto jinak. Tentýž paragraf a odstavec zároveň říká, že nelze postoupit pohledávku, která zanikne nejpozději smrtí věřitele. Smrt osoby je, jak již víme, právní událostí. Pokud mají věřitel a dlužník sjednáno ve smlouvě platnost dohody do konce života věřitele, nemůže tuto pohledávku věřitel postoupit dále. Pohledávka tedy zaniká až splněním této právní události.

Při srovnání těchto námi vyvolaných otázek je patrné, že se věřitel může dostat do situací, které bez odborné právní pomoci nemůže sám vyřešit, respektive jeho znalosti a zkušenosti nejsou pro něj dostačující, aby si s ustanovením postoupení pohledávek sám poradil. Toto ovšem nepokládám za pravidlo, pouze za většinové případy.

Z toho tedy dle mého vyplývá, že právní úprava postoupení pohledávek je dostačující a i přes nemalé nedostatky a nesrovnalosti se najde vždy opodstatněné východisko na základě dalších ustanovení, které se nepřímo mohou dotýkat i postoupení pohledávky.

V této kapitole jsme zjistili, jaké jsou možné důvody vzniku postoupení pohledávky a to buď dle zákona, nebo dle smlouvy. Věřitele k postoupení nabádá zákon nebo hospodářská situace, tedy finanční nedostatky, které musí co nejdříve řešit. Vyřešili jsme, jaké mohou být možnosti předmětu postupovaných pohledávek a co se za předmět postoupení nepovažuje. Zjistili jsme také, jaké mají účastníci povinnosti a práva a jak s nimi mohou náležitě nakládat samostatně a jak s ohledem k dalším smluvním stranám, bylo-li to předem dohodnuto nebo tak stanovuje zákon. Dále na základě právní úpravy, kterou jsme nejprve rozebrali, jsme vyřešili nejasnosti v kapitole 3. 5, které mohou nastat z důvodu nedostačujícího ustanovení

řídícího se občanským zákoníkem. K tomuto řešení bylo důležité zjistit, jaké pohledávky tedy *nelze* vůbec postoupit dle zákona a co se k tomuto vymezení vztahuje. Také jsme zjistili náležitosti smlouvy a určili jak má taková smlouva o postoupení pohledávky vypadat.

4 Postoupení pohledávky v praxi

Čtvrtou kapitolou postoupení pohledávky v praxi budeme zjišťovat, na základě konkrétního případu, jak takové postupování probíhá, lépe řečeno z jakého důvodu a k čemu může dále dojít postoupením jisté pohledávky. Budeme analyzovat daný případ s přihlédnutím na obchodní tajemství, z něhož pro nás vyplývá, že používané označení smluvních stran nebude skutečné, respektive bude fiktivní, aby nedocházelo k porušení právě obchodního tajemství stanovené zákonem č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, § 17 až § 20. Na základě této analýzy a vědomostí nabytých z předchozích kapitol zjistíme, zda smluvní strany dostály svých povinností a zda bylo možné situaci řešit jinak nebo toto řešení bylo pro smluvní strany s přihlédnutím na okolnosti nejlepší. Tato smlouva o postoupení pohledávky s upravenými údaji je zařazena mezi seznam příloh, viz příloha č. 2.

4.1 Představení situace smluvních stran

Smlouva o postoupení pohledávky byla uzavřena mezi společností ABC s.r.o., se sídlem v Ostravě, dále jen *postupitel*, a Lukášem Merlinou, bytem v Ostravě, dále jen *postupník*. Tato smlouva byla uzavřena z důvodu pohledávky postupitele za dlužníkem – společnost XYZ s.r.o., se sídlem v Praze, dále jen *dlužník*.

Pohledávka byla ve výši 220 000 Kč na jistinu vzniklé z titulu nájmu nebytových prostor dle Smlouvy o nájmu nebytových prostor uzavřenou mezi postupitelem a dlužníkem dne xx. 10. 2006., kdy se jednalo o dlužný nájem za období 7-12/2007 ve výši 141 000 Kč a smluvní pokutu za prodlení s placením nájemného za období od xx. 7. 2007 do xx. 1. 2008 ve výši 79 000 Kč. Pohledávka dále byla přiznaná rozhodčím nálezem vydaným Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky dne xx. 6. 2009, jen je pravomocný a vykonatelný. Dále se jednalo o pohledávku ve výši 7 000 Kč na náhradu rozhodčího řízení přiznanou rozhodčím nálezem vydaným Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky dne xx. 6. 2009, jenž je pravomocný a vykonatelný. Tyto dvě pohledávky budeme dále uvádět již pouze jako *pohledávky*.

Postupitel dále prohlásil, že vymožení pohledávek bylo vedeno soudním exekutorem JUDr. Milanem Ambrožem, se sídlem v Praze 2, kdy byl vydán exekuční příkaz k prodeji nemovitosti ze dne xx. 12. 2009. Postupitel tedy uvedl ve smlouvě, že podá do dvaceti dnů od

podpisu smlouvy příslušnému soudu návrh na záměnu účastníka tak, aby nově v řízení jako oprávněný z exekučního řízení vystupoval postupník. Postupník také ve smlouvě prohlásil, že mu ke dni podpisu smlouvy nejsou známy žádné závazky, které by sám měl vůči dlužníkovi ani žádné jiné námitky, které by dlužník vůči němu uplatňoval. Dále součástí bylo prohlášení potápníka, že není mezi ním a dlužníkem žádné ujednání, ze kterého by vyplývala nemožnost postoupení této pohledávky. Postupitel seznámil postupníka se všemi doklady týkajícími se předmětných pohledávek a tyto mu v kopii přenechal před podpisem smlouvy k jeho právnímu prověření.

4.2 Dohoda mezi smluvními stranami

Touto smlouvou tedy postupník postoupil svoje pohledávky uvedené v kapitole 4. 1 v celkové výši 227 000 Kč včetně jejich příslušenství a práv spojených s postoupenými pohledávkami, a to ve prospěch postupníka, který uvedené pohledávky včetně příslušenství a práv touto smlouvou od postupitele do svého vlastnictví kupuje a přijímá. Přičemž celková cena za postoupení uvedených pohledávek činila 80 000 Kč, tuto kupní cenu postupník zaplatil postupiteli v hotovosti při podpisu této smlouvy.

Dalším usnesením smlouvy bylo prohlášení odpovědnosti postupitele postupníkovi za existenci obou pohledávek, neodpovídal však za dobytost těchto pohledávek. Postupitel se zavázal do deseti dnů po uzavření smlouvy odeslat dlužníkovi oznámení o postoupení pohledávek dle sepsané smlouvy. Zároveň při podpisu této smlouvy postupitel předal postupníkovi úředně ověřené kopie dokladů týkajících se pohledávek postoupených. Jednalo se o tyto kopie dokladů:

- Smlouva o nájmu nebytových prostor uzavřená mezi postupitelem a dlužníkem dne xx. 10. 2006.
- Rozhodčí nález ze dne xx. 6. 2009 vydaný Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky.
- Usnesení o nařízení exekuce vydané Obvodním soudem pro Prahu 2 dne xx. 10. 2009.

Na základě této smlouvy se postupník stal věřitelem z postoupených pohledávek a vstoupil do všech práv a povinností postupitele jako věřitele, což bylo výslovně uvedeno ve smlouvě také. Jako další i odpovědnost postupitele postupníkovi, jestliže se postupník nestal místo postupitele věřitelem pohledávky s dohodnutým obsahem, jestliže by dlužník splnil

postupiteli závazek dříve, než byl povinnen jej splnit postupníkovi, a jestliže postoupená pohledávka nebo její část zanikla započtením nároku, který měl dlužník vůči postupiteli. Postupitel prohlásil, že veškeré údaje odpovídají skutečnosti. Postupník vzal na vědomí, že pokud postoupení pohledávky není oznámeno dlužníkovi nebo pokud postupník postoupení pohledávky dlužníkovi neprokáže, zproští se dlužník závazku plněním postupiteli. Postupitel také dále prohlásil, že postupované pohledávky nebyly zatíženy právy třetích osob, které by měly k postupované pohledávce zástavní nebo jiné právo. Usnesena dále byla záležitost týkající se toho, že by obdržel postupitel od dlužníka plnění této postupované pohledávky po dni účinnosti smlouvy. V takovém případě bylo sjednáno povinně neprodleně o přijetí tohoto plnění informovat písemně postupníka a přijaté plnění převést do pěti pracovních dnů na jeho účet.

V posledním ustanovení smlouvy bylo stanoveno následující. Platnost a účinnost této smlouvy mezi stranami nastala dnem podpisu smlouvy. Vůči dlužníkovi nastala účinnost této smlouvy doručením oznámení o postoupení pohledávek dlužníkovi. Postupník byl oprávněn dlužníkovi doložit postoupení pohledávek touto smlouvou. Tato smlouva o postoupení pohledávky byla vyhotovena ve 2 vyhotoveních, z nichž každá ze stran obdržela po jednom exempláři. Bylo-li některé z ustanovení této smlouvy neplatné, odporovatelné nebo nevynutitelné či mělo by se stát takovým v budoucnu, bylo či bude neplatné, odporovatelné nebo nevynutitelné pouze toto ustanovení a nedotýká se to platnosti a vynutitelnosti ustanovení ostatních. Smluvní strany se zavázaly vadné ustanovení bezodkladně nahradit ustanovením bezvadným, které v nejvyšší možné míře by odpovídalo obsahu a účelu vadného ustanovení. Smluvní strany prohlásily, že tuto smlouvu uzavřely na základě vážné a svobodné vůle, nikoliv v tísní či za nápadně nevýhodných podmínek, smlouvu pročetly, jejímu obsahu porozuměly, a na důkaz toho připojily své vlastnoruční podpisy.

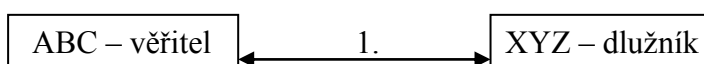
4.3 Analýza případu

Postupně provedeme analýzu této smlouvy o postoupení pohledávky. Nejprve si vymežíme vzájemné vztahy všech účastníků, pak provedeme samotnou analýzu ustanovení dané smlouvy a nakonec shrneme celý tento případ postoupení pohledávky, popřípadě doplníme mezery, které mohly nejasnou smlouvou vzniknout nebo zhodnotíme smlouvu za bezchybnou.

4.3.1 Vymezení vztahů mezi účastníky

Pro lepší analyzování vztahů mezi jednotlivými stranami si schematicky znázorníme grafy, které budou postupně vyjadřovat vazby mezi potupitelem, dlužníkem a postupníkem.

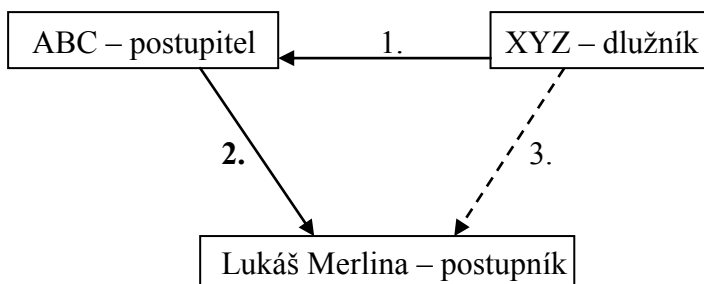
Graf 4. 1 Vztah původních smluvních stran

1. Tato vazba vyjadřuje ze strany dlužníka závazek a ze strany věřitele pohledávku, která vyplývá dle Smlouvy o nájmu nebytových prostor těchto subjektů.

Na základě neplacení nájmu, tedy řádného neplnění svých závazků dlužníkem vyplývajících ze Smlouvy o nájmu nebytových prostor, dochází k postoupení pohledávky věřitelem jinému věřiteli, který je ochoten tuto pohledávku, respektive pohledávky, přijmout a vymáhat svým jménem na svou odpovědnost.

Graf 4. 2 Postoupení pohledávek

1. Tato vazba opět vyjadřuje závazky dlužníka vůči postupiteli, ovšem pouze do dne nabytí platnosti smlouvy o postoupení pohledávky.
2. Tato vazba vyjadřuje samotné postoupení pohledávek postupníkovi.
3. Tady vidíme, že došlo ke změně v osobě věřitele a tedy dlužník již své závazky plní postupníkovi (ke dni účinnosti v platnost smlouvy o postoupení pohledávky).

Ode dne účinnosti smlouvy o postoupení pohledávky dojde k přerušení závazkového právního vztahu mezi dlužníkem a postupitelem. Vznikne tak nový závazkový vztah mezi dlužníkem a postupníkem. Závazkový vztah mezi postupitelem a postupníkem bude ukončen uhrazením smluvené kupní ceny postoupení pohledávek postupníkem a za podmínek stanovených smlouvou.

Graf 4. 3 Vztah nových smluvních stran

1. Graf vypadá schematicky stejně jako graf 4. 1. Je zde ale rozdíl na straně věřitele, kterým je nyní Lukáš Merlina.

Po uhrazení kupní ceny této postoupené pohledávky postupníkem postupiteli a doručení oznámení o postoupení dlužníkovi, se tento závazkový vztah týká již jen postupníka a dlužníka.

4.3.2 Analýza ustanovení smlouvy

Dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, § 524 až § 530, které jsme vymezili v kapitole 3. 1, provedeme analýzu této smlouvy. Jinými slovy si rozebereme, které ustanovení zákona byly využity. Předmětem této smlouvy o postoupení pohledávky byly dvě pohledávky. Pohledávka ve výši 220 000 Kč na jistině vzniklé ze smlouvy o nebytových prostor mezi postupitelem a postupníkem a pohledávka ve výši 7 000 Kč na náhradě nákladů rozhodčího řízení. Tyto pohledávky byly sjednány za úplatu ve výši 80 000 Kč.

Věřitel využil možnosti postoupit svou pohledávku bez souhlasu dlužníka dle § 524 odst. 1, avšak se dále zavázal oznámit do deseti dnů dlužníkovi postoupení těchto pohledávek.

S postoupenou pohledávkou také přešly veškeré příslušenství a práva s ní spojená. Smlouva neodporuje ani § 526 tohoto zákona, který vymezuje pohledávky, které nelze postoupit, jelikož se postupitel ve smlouvě prohlásil, že mu nejsou známy žádné námitky, ani závazky, které by dlužník vůči němu uplatňoval a dále, že není mezi nimi žádné ujednání, které by postoupení bránilo.

Vzhledem k tomu, že bylo sjednáno postoupení pohledávky za úplat, odpovídá postupitel postupníkovi dle ustanovení § 527 odst. 1. Toto ustanovení je zároveň ustanovením ve smlouvě o postoupení pohledávky. Není tedy porušena právní úprava tohoto odstavce daného paragrafu. Odst. 2 říká, že postupitel odpovídá postupníkovi za dobytnost, jen pokud se tomu písemně zavázal. V tomto případě nebyla sepsána dobytnost postoupených pohledávek ve smlouvě, postupitel tedy za dobytnost dle smlouvy neodpovídá.

Ustanovení této smlouvy nám také udává, dle prohlášení postupitele, že nebylo mezi postupitelem a dlužníkem ujednáno žádné zajištění závazku třetí osobou. Z čehož tedy vyplývá správné naplnění ustanovení § 528 odst. 1. Dle stejného paragrafu odst. 2, je postupitel povinen předat postupníkovi všechny doklady a poskytnout všechny potřebné informace, které se postoupené pohledávky týkají. Také toto ustanovení zákona postupitel dodržel a ve smlouvě se zavázal předat všechny výše uvedené náležitosti postupníkovi.

Smlouva obsahuje všechny náležitosti potřebné k uzavření smlouvy o postoupení pohledávky. Je tedy ze smlouvy zřejmé, kdo je postupitelem, kdo postupníkem a kdo dlužníkem, místo a datum.

4.3.3 Shrnutí případu

Smluvní strany postupovaly správně dle právní úpravy postoupení pohledávek. V této smlouvě jsme nenašli žádné ustanovení, které by bylo v rozporu se zákonem. S přihlédnutím na pečlivost, se kterou smluvní strany uzavíraly tuto smlouvu, můžeme konstatovat, že postoupení proběhlo řádně a zcela správně. Dlužník dle této smlouvy nemohl mít námitky, jelikož vše ve smlouvě vyplývalo dle zákona. Postupitel měl na postoupení plné právo, které mohl využít a následně také využil, aniž by se dostal do rozporu se zákonem.

Podle posledního ustanovení smlouvy si smluvní strany uvedly správně náležitosti, které jsou potřebné k uzavření smluv obecně, tedy i k uzavření jakékoli jiné smlouvy. Jedná se o uvedení platnosti a účinnosti smlouvy obecně i účinnosti vůči dlužníkovi, počet vyhotovení smlouvy, případnou možnost neplatnosti, odporovatelnosti či nevynutitelnosti a prohlášení

o uzavření této smlouvy na základě vážné a svobodné vůli stvrzené svými podpisy. Na základě těchto náležitostí se nemohou smluvní strany odvolat na smlouvou vymezená ustanovení.

Kapitola čtvrtá postoupení pohledávky v praxi byla klíčová pro lepší pochopení samotného postupování pohledávek. Pomocí schematických grafů jsme měli možnost si lépe uvědomit vztahy mezi smluvními stranami. Na základě analýzy konkrétního případu jsme mohli rozebrat právní úpravu postoupení pohledávek a dostat do našeho vědomí více informací související s postupováním, které jsou tak lépe zapamatovatelné a využitelné v praxi.

5 Závěr

Předmětem této bakalářské práce byla změna závazků postoupením pohledávky, jejím cílem pak zjistit, zda právní úprava postoupení pohledávky dle občanského zákoníku je dostačující a zda je či není třeba některá ustanovení konkretizovat nebo doplnit, aby nedocházelo k nejasnostem mezi obchodními stranami. Popřípadě vyřešit mezery v právní úpravě postoupení pohledávky.

V druhé kapitole jsme si rozebrali souvislosti s postoupením pohledávky. Tedy od samého základu jsme si vysvětlili právní vztah obecně, jaké jsou předpoklady právního vztahu, právní skutečnosti a jejich prvky. Dále konkrétně závazkový právní vztah, co z něj plyne smluvním stranám, to je věřiteli a dlužníkovi a co může být předmětem takového vztahu. Vymezili jsme si závazek a pohledávku, jak jsou tyto pojmy chápány a co s nimi souvisí. Zjistili jsme tak, že závazek je stejná forma předmětu závazkového vztahu jako pohledávka. To znamená, že o závazku mluvíme tehdy, pokud na závazkový právní vztah nahlížíme ze strany dlužníka a o pohledávce, pokud jde o stranu věřitele. Také jsme byli obeznámeni dalšími možnostmi změn závazků dle občanského zákoníku. V této části práce jsme také zjistili, že jsou dvě další možnosti změny v subjektech formou faktoringu a forfaitingu, které nejsou stanoveny zákonem v českém právu, ale dochází tak k postupování pohledávek.

Třetí kapitola byla potřebná ke zjištění právní úpravy samotného postoupení pohledávek. Na základě ustanovení paragrafů občanského zákoníku jsme zjistili, jaké pohledávky nelze postoupit. Dále si uvedli možnosti předmětu postupovaných pohledávek, tedy jakou pohledávku naopak postoupit můžeme, jestliže to není zákonem zakázáno. Stanovili jsme odpovědnosti smluvních stran a uvedli si, jak by měla smlouva o postoupení vypadat, tedy jaké náležitosti by se zapomínat neměli při sepisování takové smlouvy. Nejdůležitější částí této třetí kapitoly byly otázky vyvolávající nejasnosti, které jsme si položili na základě již řešených případů v minulosti. Na základě těchto otázek, jsme vyřešili jisté nesrovnalosti, které mohou smluvní strany napadnout a odvolat se na ně. Zda je tedy možné, na základě těchto zdánlivých mezer v ustanovení postoupení pohledávky, domoci se jiných práv. Otázky byly všechny řádně odpovězeny, nenašli jsme žádný tak závažný problém, aby bylo třeba ustanovení měnit či obnovovat nebo doplňovat. Vše lze řádně vysvětlit na základě dalších ustanovení občanského nebo obchodního zákoníku, které nemusejí přímo s postoupením souviset, avšak k doplnění jsou dostačující. V řešených

případech jsme nenašli žádný problém, který by nebyl zvladatelný, ať už dle právní úpravy postoupení pohledávek nebo jiného ustanovení.

V předposlední čtvrté kapitole jsme analyzovali smlouvu o postoupení pohledávky v praxi. Představili jsme si smluvní strany, uvedli si dohodu, kterou uzavřeli a nakonec provedli samotnou analýzu. Na analýze jsme si předvedli, jakým způsobem se postupování pohledávky provádí. Co by smluvní strany neměly opomenout při sepisování smlouvy o postoupení pohledávky a zda vše proběhlo v pořádku. Mohli jsme na daném případě zhodnotit, že smluvní strany tohoto závazkového vztahu opravdu jednali v souladu se zákonem a také si sjednaly všechny podstatné souvislosti, aby tak uchránily vlastní zájmy. Tedy tento případ byl řádný a dle mého ukázkový.

S ohledem na všechny kapitoly této práce můžeme říct, že právní úprava postupování pohledávek dle platného občanského zákoníku nemá žádné vady, které by byly třeba upravit. Samotné postoupení pohledávek dle mého je bezproblémové. Avšak myslím si, že by občanský zákoník mohl být obohacen o úpravu faktoringu a forfaitingu v části změn v subjektech závazkových vztahů.

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie:

- [1] BEJČEK, K. a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Obchodní závazky*. 4. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007. 535 s. ISBN 978-80-7179-781-4.
- [2] GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. 308 s. ISBN 978-80-7380-233-2.
- [3] HARVÁNEK, A. a kolektiv. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 501 s. ISBN 978-80-7380-104-5.
- [4] PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2009. 109 s. ISBN 978-80-7263-534-4.
- [5] SATO, A. *Aktuální otázky mezinárodního obchodu*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001. 22 s. ISBN 80-245-0208-9.
- [6] SCHELLE, K. a kolektiv. *Základy občanského práva*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009. 188 s. ISBN 978-80-7418-026-2.
- [7] SPIRIT, M. *ZÁKLADY PRÁVA pro neprávnický*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 301 s. ISBN 80-86898-03-2.
- [8] VAIGERT, D. a kolektiv. *Pohledávky: právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer press, a.s., 2005. 272 s. ISBN 80-251-0881-3.

Články v časopisech:

- [9] ČECH, P. *Jaké pohledávky lze postoupit?* Právní rádce, 2008. č. 12/2008, s. 4, ISSN 1213 – 7693.

Právní předpisy:

- [10] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- [11] Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Elektronické zdroje:

- [12] SUM, T. *Internetové stránky epravo.cz, a. s.* [online]. 1999, [citováno 2006-01-02]. Dostupné z <<http://www.epravo.cz>>. ISSN 1213-189X.
- [13] *Internetové stránky Sagit nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava* [online]. 1996, [citováno 2004-05-01]. Dostupné z: <<http://www.sagit.cz>>.

Seznam použitých zkratk

ObčZ	- občanský zákoník
ObchZ	- obchodní zákoník
FO	- fyzická osoba
PO	- právnická osoba

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje bakalářské práce budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 4. 5. 2011

Zuzana Vojtková

Pod Školou 1627
Šenov u Ostravy
739 34

Seznam příloh:

Příloha č. 1:	Vzor smlouvy o postoupení pohledávky
Příloha č. 2:	Smlouva o postoupení pohledávky